Provincie Noord-Brabant

Bestuursrapportage-II 2025

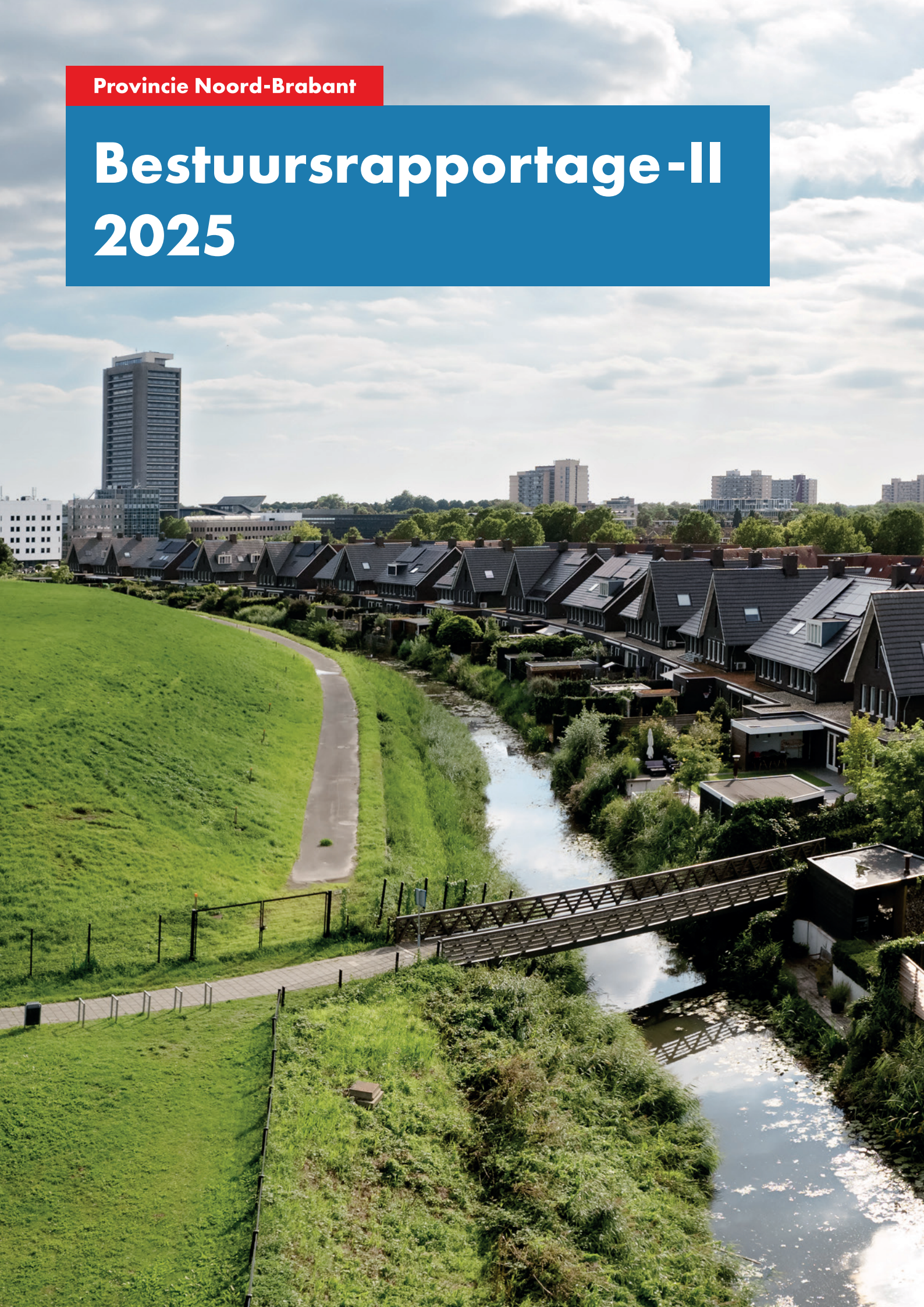

Leeswijzer

Voor u ligt de tweede bestuursrapportage van 2025 (Burap-II 2025). In deze bestuursrapportage rapporteren wij middels een stoplichtenmodel over de voortgang van de uitvoering van doelstellingen en prestaties tot en met medio augustus en lichten we afwijkingen nader toe. In het hoofdstuk samenvatting afwijkingen staat de beknopte toelichting van de afwijkingen.

Per programma geven we het verloop van de doelstellingen en prestaties weer, waarbij afwijkingen (stoplichtkleur 'oranje', of 'rood') van de planning nader worden toegelicht.
De betekenis van de stoplichtkleuren luidt als volgt:

- Groen: doelstelling/prestaties op koers.
- Oranje: doelstelling/prestatie wordt met huidige inzet (wellicht) niet gehaald. Mogelijk is extra inzet nodig om doelstelling te realiseren
- Rood: doelstelling/prestatie wordt (zeker) niet gehaald

Vier prestaties/doelstellingen hebben om uitlopende gegronde redenen geen stoplichtkleur meegekregen ('stoplichtkleur grijs'). In deze Bestuursrapportage wordt toegelicht om welke doelstellingen/prestaties het gaat en wat hiervan de reden is.

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren;
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren;
- Wat mag het kosten? Dit is het overzicht met verloop van de begroting t/m wijziging 5 n.a.v. deze Bestuursrapportage.

Samenvatting afwijkingen

Programma 1 Bestuur en Veiligheid

De uitvoering van het programma Bestuur en Veiligheid ligt op koers: dertig van de zesendertig doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.

Uit voorlopige analyse komt naar voren dat verslechtering doorzet bij huisvesting toezichthouders en op basis lopende toezichtsronde bij omgevingsrecht is de eerste indruk dat eerder een verslechtering optreedt, in plaat van een verbetering. Hierdoor wijkt de doelstelling: *Het interbestuurlijk toezicht zoals de provincie Noord-Brabant dit uitvoert, draagt bij aan een bestendig en veilig Brabant met een sterk openbaar bestuur. Een bestuur waarop de mensen kunnen vertrouwen* (rood) af.
Voor het *verbeteren van de ervaren gezondheid van Brabanders* (oranje) ligt de stijging op dit moment op 1,2 tot 1,3 jaar, daar waar de indicator een streefwaarde van 3 jaar kent.
Bij het *vergroten van inzicht in verwachte neveneffecten van beleid* geldt dat de concretisering van de aanpak wat later plaats zal vinden (oranje).
Voor het *inzetten van brede welvaart als leidraad voor het voeren van het juiste gesprek* (oranje) wordt momenteel de mogelijkheid onderzocht tot ontwikkeling van een serious game.
Bij het *bepalen van streef- en drempelwaarden* (oranje) geldt dat ontwikkeltijd nodig is gegeven de comlexe materie.
Bij het *investeren in regionale projecten met brede samenhang* (oranje) is de eerste projectaanvraag in behandeling genomen.

Programma 2 Ruimte en Wonen

De uitvoering van het programma Ruimte en Wonen ligt op koers: dertien van de vijftien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.

Bij het *realiseren van voldoende woningen die aansluiten op de vraag (oranje)* ligt de geprognosticeerde groei voor 2025 met circa 12.000 a 12.500 achter op de doelstelling om gemiddeld jaarlijks netto 13.500 woningen toe te voegen in de periode 2023-2035. De oorzaak voor de achterblijvende prognose hangt, zoals ook gemeld in Burap-I, samen met vele factoren waar de provincie weinig invloed op heeft, waaronder bouw- en energieprijzen, renteontwikkelingen, juridische procedures, voldoende stikstofruimte, capaciteit op het elektriciteitsnet etc.
Het *verminderen van de stikstofuitstoot uit Brabantse bronnen om de stikstofdepositie op Natura2000 te reduceren* (oranje) is in 2023 gedaald ten opzichte van 2022. Dit is echter niet voldoende om de vergunningverlening voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen weer mogelijk te maken.

Programma 3 Water en Bodem

De uitvoering van het programma Water en Bodem ligt beperkt op koers: tien van de zeventien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.

Voor *Voldoende Water* (rood) is het beeld ontstaan dat niet alle maatregelen gericht op verdrogingsbestrijding voor 2027 uitgevoerd kunnen worden. Dit komt met name door onvoldoende beschikbare gronden en de complexiteit van het uit te voeren watersysteemherstel. De nog te realiseren projecten voor *verdrogingsaanpak natte natuurparels (NNP)* (oranje) betreffen meer complexe gebiedsprocessen, die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht.
Met betrekking tot *Schoon Water* (rood) verbetert de waterkwaliteit wel op onderdelen, maar halen we de doelen in 2027 niet.
Voor het behalen van de streefwaarden m.b.t. *Schoon oppervlaktewater* (oranje) blijkt, onder andere uit de ingediende voortgangsrapportages van de waterschappen, dat we minder kilometers Beek- en Kreekherstel en aantallen opgeloste vismigratieknelpunten te realiseren in 2025 dan gepland.
Herstel van de *vitaliteit van de bodem* (oranje) kost meerdere jaren. Verder zijn er voor bodemvitaliteit nog geen breed geaccepteerde normen. Hier vindt landelijk en Europees nog de discussie over plaats.
Binnen Brabant is het de verwachting dat eind 2025 op 22.000 hectare landbouwareaal bodemverbeteringsmaatregelen (groen) zijn uitgevoerd binnen het project BodemUp.
Bij het *organiseren van kennisuitwisseling voor agrariërs* (oranje) is de gemiddelde opkomst lager dan de verwachte 500 deelnemers, doordat er veel concurrentie is met andere bijeenkomsten voor agrariërs.
Voor *klimaatadaptatie* (oranje) geldt dat klimaatverandering sneller gaat dan verwacht. Terwijl implementeren van de aanpak om te komen tot een klimaatbestendige inrichting binnen de provinciale organisatie vertraagt.

Programma 4 Natuur en Milieu

De uitvoering van het programma Natuur en Milieu ligt beperkt op koers: tweeëntwintig van de vijfendertig doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.
Voor *Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd* (oranje) geldt dat naar verwachting in 2030, nog niet alle gronden beschikbaar zijn. Partners geven aan dat het beschikbaar krijgen van NNN-gronden op vrijwillige basis niet overal lukt.
Bij *beheer van het Natuurnetwerk* (oranje) zijn de realisatiecijfers lager uitgevallen, dan ingeschat.
Voor de *realisatie van het aantal faunapassages* (oranje) valt de realisatie terug tot 5 passages per jaar i.v.m. beperkt beschikbaar structureel budget.
Voor *N2000-gebieden hersteld en versterkt* (oranje) geldt dat op basis van de natuurdoelanalyses (NDA's) het huidige maatregelenpakket niet voldoende is om voor alle habitats/soorten de instandhoudingsdoelen te behalen.
Het *verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten* (oranje) blijkt dat de kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten in de 15 Natura 2000-gebieden nog onvoldoende zijn.
Voor *bossen aangelegd en gerevitaliseerd* (oranje) geldt dat de ambitie voor nieuwe en gezonde bossen fors is. De beschikbare middelen voor bosuitbreiding en bosrevitalisering zijn vooralsnog onvoldoende om gestelde doelen te kunnen bereiken.
Voor *bosuitbreiding en bosomvorming* (oranje) bosuitbreiding loopt op schema, maar het aantal ha gerevitaliseerd bos blijft (sterk) achter, voornamelijk als gevolg van onvoldoende beschikbare middelen daarvoor.
Biodiversiteit beschermd (oranje). Maatregelen zijn erop gericht om kwetsbare soorten te behouden, maar het resultaat daarvan is met name mede afhankelijk van de mate waarin de transities naar een duurzame landbouw en energievoorziening en naar een natuurinclusieve samenleving effect sorteren.

Voor *basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit* (oranje) kwam afgelopen najaar kwam geen nieuwe prognose voor Natura 2000-gebieden voor 2030 beschikbaar, de volgende actualisatie wordt verwacht in het najaar 2025.
Prestatie *reductie van emissie van stikstof* (grijs) en bijbehorende indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) zijn te vinden in programma 2 Ruimte en Wonen.
Voor *Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) en potentieel zeer zorgwekkende stoffen (pZZS)* (oranje) De emissie naar riool is in het algemeen afgenomen sinds 2000. De emissie naar lucht wisselt sterk over de jaren heen.
Met betrekking tot *luchtkwaliteit: 50% gezondheidswinst uit Brabantse bronnen ten opzichte van 2016* (oranje) blijven streefwaarden achter ten opzichte van WHO-advieswaarden.
Uitvoering van de *vergunningverlening, het toezicht en de handhaving die voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit* (oranje) staat onder druk. We merken dat de uitvoering soms in de knel komt door het ontbreken van (landelijke en provinciale) beleidskeuzes. Dit soort complexe uitvoeringsvraagstukken werken we samen met de beleidsprogramma's nader uit.

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

De uitvoering van het programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling ligt op koers: elf van de dertien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.

Om de doelstelling: *de Brabantse economie is verregaand circulair* (oranje) te behalen is meer nodig van andere partijen.
Bij inspelen op *uitdagingen en belemmeringen voor het Brabantse vestigingsklimaat* (oranje) is het tweede strategische perspectief nog niet gestart en is het de vraag of deze aan het einde van het jaar gereed zal zijn.

Programma 6 Energie

De uitvoering van het programma Milieu en Energie ligt op koers: zes van de tien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.

Voor de doelstelling: *in 2030 dient de helft van de energie opgewekt te zijn uit hernieuwbare bronnen* (oranje) geldt dat regio's aangeven dat dit niet meer haalbaar is vanwege zaken als netcongestie, mogelijke beperkingen die vanuit Defensie aan het ruimtegebruik worden opgelegd en een aanscherping van de zonneladder.
De ontwerpen voor *Energyhubs* (oranje) zullen meer tijd vragen op basis van huidige inzichten en gesprekken met de gemeentes.
Voor het *opstellen van het energieperspectief* (oranje) is de streefwaarde opgeschoven. Het Energieperspectief 2050 dient uiterlijk vóór het zomerreces 2026 te worden vastgesteld.
Prestatie *mobiliteit* (grijs) in relatie tot duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant is raadpleegbaar in programma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Programma 7 Landbouw en Voedsel

De uitvoering van het programma Landbouw en Voedsel ligt op koers: vijftien van de negentien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.
Het *stimuleren van economisch toonaangevende landbouw- en voedselsector* (rood) blijft met name achter vanwege afname van de teelt van veldbonen.

Voor het *stimuleren van Natuur- en landschapsinclusieve landbouw* (oranje) is geen regionale data meer beschikbaar omdat het CBS alleen data verzameld op nationaal niveau. Voor *het bevorderen van het aantal deelnemers aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij* (oranje) geldt dat het beoogde aantal van 650 niet behaald wordt. In 2024 was er sprake van een groei naar 500.

Programma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit

De uitvoering van het programma Basisinfrastructuur Mobiliteit ligt beperkt op koers: vijf van de tien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.
Rituitval en punctualiteit van de dienstverlening bij de Uitvoering Openbaar Vervoer-(OV)concessies en transitie gedeelde mobiliteit (oranje) blijven een aandachtspunt vanwege uitval van personeel, de late leveringen van nieuwe bussen en een groot aantal wegwerkzaamheden in Brabant
Bij het gaan voor veilige mobiliteit (rood) Voor het tweede jaar op een rij is het aantal verkeersdoden gedaald. Toch is het aantal nog steeds veel te hoog.
Bij verkeersveiligheid (oranje) wordt streven we vanwege urgentie een hoger tempo na in de uitvoering.
Met betrekking tot sociale veiligheid (oranje) is er nog altijd sprake van overlast rondom het AZV. Ook blijven we aandringen op de financiële verantwoordelijkheid van het rijk.
De zero emissie ambities (ZE-ambities) *OV-concessies* (oranje) zullen pas later plaatsvinden. Vanwege de hoge investeringskosten zal volledig elektrisch dus bij de start van een nieuwe concessie Zuidoost (2029) plaatsvinden.

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

De uitvoering van het programma Mobiliteitsontwikkeling ligt beperkt op koers: tien van de veertien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.
Voor een *robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem* (rood) bestaat onzekerheid over de (termijn van) realisatie van een aantal infrastructurele projecten.
Met betrekking tot het *wegennet* (oranje) geldt dat voor enkele projecten lijkt de realiseerbaarheid op afzienbare termijn uiterst onzeker
De gewenste mogelijke oplossingsrichtingen voor de *ontwikkeling knooppunten/ mobiliteitshubs* (oranje) c.q. multimodale knopen Eindhoven en 's-Hertogenbosch passen niet binnen de huidige financiële ruimte.
Voor wat betreft *Smart mobility (oranje)* is het nog steeds het streven om de Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) vast te stellen bij BO-MIRT 2025, al is dat met de val van het huidige kabinet onzekerder geworden.

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

De uitvoering van het programma Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd ligt op koers: zestien van de achttien doelstellingen/prestaties hebben de groene stoplichtkleur.
Voor de *bijdrage aan maatschappelijke opgaven indicatoren* (oranje) zal komende jaren een grotere stijging nodig zijn om het streefpercentage van 75% in 2030 te behalen. De opwaartse trend in beweeggedrag is bemoedigend, maar er is nog een forse afstand tot de 2030-doelstelling.
Voor *versterking professionele- en amateurkunst* (oranje). De regeling is sterk overvraagd. Een groot aantal partijen die niet waren gehonoreerd heeft bezwaar aangetekend. Deze procedure kost meer tijd dan verwacht en loopt in 2025 nog. Wij zijn er niet in geslaagd om de benodigde

besluiten binnen de wettelijke termijnen te nemen. Hierover hebben wij uw Staten naar aanleiding van statenvragen op 25 mei jl. geïnformeerd. (Zie: beantwoording schriftelijke vragen culturele subsidies).

1 Programma Bestuur en veiligheid

Inleiding

Het realiseren van beleidsdoelstellingen vraagt om slagvaardig bestuurlijk handelen, recht doen aan de democratie en goede samenwerking.
De provincie houdt toezicht op de rechtmatige uitvoering van taken door gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen en draagt bij aan weerbare Brabantse overheden en werkt ook zelf conform de Brabantse norm weerbare overheid.

In deze burap zijn wijzigingen van de prestaties zoals opgenomen in de voortgangsrapportages voor Toekomstbestendig bestuur, Gezondheid en Brede welvaart verwerkt. Het betrof een verfijningsslag waarbij de prestatie, de indicator en de bijbehorende streefwaarden grotendeels ongewijzigd blijven, maar deze drie onderdelen nu apart worden weergegeven om de leesbaarheid en het inzicht te vergroten.

Slagvaardig, democratisch en rechtmatig bestuur

In mei vond de lancering van Brabantmakers plaats, het nieuwe platform (voorheen werkplaats openbaar bestuur) dat professionals in het Brabantse openbaar bestuur verbindt aan praktijkgerichte vraagstukken. Voor de zomer waren er al meerdere evenementen voor volksvertegenwoordigers, ambtenaren en bestuurders, zoals de sessie Gemeentefinanciën en de Ambtelijke middag van de Regio's. Ook zijn er informatieve video's ontwikkeld, zoals over integere kieslijsten voor gemeenteraadsverkiezingen.

Begin 2025 werd een start gemaakt met het opstellen van de participatieverordening. Beoogde doelstelling om deze nog dit jaar vast te stellen bleek te ambitieus. Vanwege een zorgvuldig proces heeft u ingestemd om de verordening voor het zomerreces van 2026 vast te stellen. Op 13 juni jl. heeft over de participatieverordening een informerende themasessie plaatsgevonden.

In de Voorjaarsnota van het Rijk en met de meicirculaire gemeentefonds zijn gemeenten deels gecompenseerd voor het ravijnjaar 2026. Wel blijft er aanhoudende financiële onzekerheid nu de inschatting bestaat dat vanaf 2028 een nieuw ravijnjaar ontstaat. Ook vanwege onzekerheden over de financiering van Jeugdzorg. Dit maakt dat het voor gemeenten een uitdaging is ook een sluitende meerjarenbegroting op te stellen. Met de val van het kabinet is op korte termijn geen verbetering van de balans tussen taken en middelen te verwachten. De huisvesting van vergunninghouders staat onverminderd onder druk.

Veilig en weerbaar bestuur

In samenwerking met de beide RIEC's is een start gemaakt met de actualisatie van de Brabantse norm weerbare overheid. In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen 2026 is, eveneens in samenwerking met de RIEC's Oost-Brabant en Zeeland-West-Brabant, en de VBG, een webinar voor partijbesturen ontwikkeld. Dit om bewustzijn te creëren voor integere kieslijsten. Deze webinar is 30 juni 2025 uitgezonden en verspreid via burgemeesters en griffiers. Aan de opbouw van extra

scenario's voor senioren in de Risk Factory Midden-West-Brabant wordt momenteel de laatste hand gelegd. Op 4 september zullen deze in gebruik worden genomen. Aan de aanpak vitale vakantieparken wordt bestendig verder gewerkt. In maart is, in samenwerking met de politie, Platform Veilig Ondernemen [PVO] en Hiswa-Recron, een bijeenkomst georganiseerd voor de ondernemers van recreatieparken in de Kempengemeenten. Een signalenkaart gericht op ondermijning is in samenhang hiermee ontwikkeld. Op 4 juni 2025 was de jaarlijkse bijeenkomst toezichthouders vakantieparken (80 deelnemers) in het provinciehuis. Met als thema's bevoegdheden, drugscriminaliteit, goed werkgeverschap en mensenhandel.

Op 27 mei 2025 is deze instructieregel voor bewoning recreatiewoningen (gedurende 8 weken) in consultatie gegaan. Recent hebben de provincies samen met de VNG hun zienswijze gegeven op de ter consultatie gepubliceerde instructieregel voor permanente bewoning van recreatiewoningen, van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Door onze provincie is hieraan inhoudelijk bijgedragen vanuit de expertises op het gebied van Veiligheid, Vrijetijdseconomie, Ruimte & Wonen). In het voorjaar is een bestuurlijk werkbezoek gebracht aan het Centre of Expertise Veiligheid & Veerkracht van Avans. Daarbij is geconstateerd dat we op diverse onderwerpen al goed samenwerken (bijv. Brabant op de Radar; Risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen). Verder zijn ideeën uitgewisseld om de samenwerking op andere thema's te onderzoeken.

Gezondheid

Door gezondheid expliciet mee te nemen in ons beleid, bouwen we aan een Brabant waarin iedereen, jong en oud, eerlijke kansen heeft op een gezond leven, nu en in de toekomst. Samen met andere programma's zetten we stappen om bij te dragen aan een gezonder Brabant.
Het recent ontwikkelde Brabantse Model Positieve Gezondheid biedt een belangrijk handvat om gezondheid structureel te verankeren in ons provinciaal beleid. De provinciale beleidsprogramma's passen dit model toe om kansen voor gezondheid tijdig te signaleren en te benutten. Ook de samenwerking met onze partners is verder versterkt. Op 7 april, Wereldgezondheidsdag, ontvingen wij van Young Professionals Brabant de verhalenbundel Een Gezonde Toekomst in Brabant. Die dag ervoeren deelnemers hoe beperkt de kansen op een gezonde toekomst zijn wanneer het volledig aankomt op individuele inzet.
Op 6 juni verwelkomden wij onze partners tijdens de Dag van de Gezondheid. Dit jaar stond kansengelijkheid centraal: een belangrijk thema voor de gezondheid van alle Brabanders.

Brede welvaart

Twee sessies van het Brabants netwerk brede welvaart hebben laten zien hoe je op een andere manier kunt ondernemen. Niet alleen winstmaximalisatie staat voorop, maar maatschappelijke waardencreatie. Dit vraagt iets van de ondernemers en ook van het netwerk dat erbij betrokken is.

De Brabantse monitor brede welvaart is doorontwikkeld en combineert de ervaren brede welvaart in Brabant met de objectieve cijfers. Daarnaast is erop ingezet om samen met de regio's de monitor zo in te richten dat deze te gebruiken is voor de regiodeals. Voor gezondheid en jongvolwassenen is dit jaar een verdieping opgenomen in de monitor, omdat gezondheid in de vorige monitor als zeer belangrijke indicator naar boven kwam voor de ervaren brede welvaart.

In het bestuursakkoord is aangegeven dat het de wens is om het Brabants outcomes fund onder te brengen bij de BOM. Vanuit die ambitie lopen sinds de 2e helft van 2024 gesprekken met de BOM om te kijken of zij de uitvoering van BOF2 kunnen oppakken. In het kader van dit vervolgtraject is begin 2025 een marktonderzoek uitgevoerd.

Wat willen we bereiken?

De Brabantse overheden dragen efficiënt en effectief bij aan de aanpak van maatschappelijke vraagstukken (slagvaardig bestuur).

Indicator:

- In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over de slagvaardigheid van de provincie toegenomen ten opzichte van 2023.

Uit de rapportage 'Burgerperspectief 2025' blijkt dat 12% van de Brabanders vindt dat de provincie slagvaardig handelt. In 2023 bedroeg dit percentage 11%.

Wat gaan we daarvoor doen?

We organiseren bijeenkomsten vanuit de Brabantmakers voor volksvertegenwoordigers, bestuurders en ambtenaren.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal bijeenkomsten vanuit de Brabantmakers	≥4	≥4	≥4	≥4

De Brabantmakers zijn gestart. Dit jaar zijn en worden er minimaal 4 bijeenkomsten georganiseerd rondom het functioneren van regionale samenwerkingsverbanden, de financiële positie van gemeenten, het praktijknetwerk arbeidsmarkt en participatie.

De regionale samenwerking met gemeenten en waterschappen is versterkt door middel van het organiseren van regionale ontwikkeldagen.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal georganiseerde regionale omgevingsdagen	≥8	≥8	≥8	≥8

Tot op heden zijn er vijf regionale omgevingsdagen georganiseerd. Totaal worden in 2025 minimaal 8 omgevingsdagen georganiseerd.

Wat willen we bereiken?

We versterken het democratisch systeem in Brabant door de samenleving eerder en beter bij ons werk te betrekken. We bieden actief ondersteuning aan initiatieven die bijdragen aan onze ambities en versterken bestaande democratische instrumenten (democratisch bestuur).

Indicatoren:

- In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over het functioneren van de provinciale democratie toegenomen ten opzichte van 2023.
- Het opkomstpercentage in Noord-Brabant bij verkiezingen

Uit de rapportage 'Burgerperspectief 2025' blijkt dat 27% van de Brabanders tevreden is over het functioneren van de provinciale democratie. In 2023 bedroeg dit percentage 19%.

Wat gaan we daarvoor doen?

Het Brabants participatieportaal is uiterlijk in 2025 in gebruik

Indicator:

- Uiterlijk in 2025 is het Brabants participatieportaal in gebruik.

In het najaar van 2025 gaat de eerste versie van het Brabants participatieportaal 'live'.

We stellen een participatieverordening op.

Indicator:

- Uiterlijk 31 juli 2026 wordt een participatieverordening vastgesteld.

Over het proces rondom de totstandkoming en vaststelling van de participatieverordening bent u met een Statenmededeling van 25 maart geïnformeerd.

We voeren minimaal 1 generatietoets per jaar uit

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal generatietoetsen uitgevoerd	≥1	≥1	≥1	≥1

De generatietoets wordt in 2025 ingezet als onderdeel van de Brabantse aanpak jongerenparticipatie.

We organiseren 1 jongerentop per jaar.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal georganiseerde jongerentoppen	1	1	1	1

In 2025 wordt weer een jongerentop georganiseerd.

We faciliteren een jongerenadviesplatform.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal adviezen van jongeren	≥2	≥2	≥2	≥2

De input van jongeren tijdens de jongerentop wordt direct meegenomen in de adviezen welke in december voorgelegd worden aan PS.

Wat willen we bereiken?

Het interbestuurlijk toezicht zoals de provincie Noord-Brabant dit uitvoert, draagt bij aan een bestendig en veilig Brabant met een sterk openbaar bestuur. Een bestuur waarop de mensen kunnen vertrouwen (rechtmatig bestuur).

Indicatoren:

- Er staat geen enkele gemeente onder preventief financieel toezicht (BBV-verplichte indicator).
- Geen enkele gemeente wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Huisvesting vergunninghouders.
- Geen enkele lokale overheid wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Informatie- en archiefbeheer.
- Geen enkele lokale overheid wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Omgevingsrecht.

Alle Brabantse gemeenten hebben voor begrotingsjaar 2025 een sluitende begroting. De meerjarenramingen geven nog veel onzekerheden. Dit zorgt ervoor dat gemeenten veel moeite moeten doen voor om 2026 een sluitende begroting te presenteren.

Bij de huisvesting vergunninghouders loopt de toezichtronde van juli. Uit de voorlopige analyse blijkt dat de verslechtering doorzet, met als belangrijkste reden de hoge taakstellingen en een tekort aan sociale huurwoningen.

De toezichtronde informatie- en archiefbeheer is nog niet begonnen; evenwel is de verwachting dat niet alle lokale overheden een 'voldoet' (groen) zullen krijgen.

De toezichtronde omgevingsrecht loopt. De eerste indruk is dat er eerder een verslechtering optreedt dan een verbetering ten opzichte van vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

We voeren jaarlijks systematisch toezicht uit op de Brabantse gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen.

Indicator:

- Alle Brabantse gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen ontvangen jaarlijks een beoordeling.

Voor Financieel toezicht is de beoordeling van begrotingen 2025 afgerond. Alle Brabantse gemeenten krijgen voor het begrotingsjaar 2025 de kleur 'groen' op het IBT-dashboard van Noord-Brabant.

We organiseren jaarlijks themaonderzoeken en kennisbijeenkomsten vanuit het interbestuurlijk toezicht waarin best practices van gemeenten centraal staan.

Indicatoren	2025	2026	2027	2028
Aantal themaonderzoeken	≥1	≥1	≥1	≥1
Aantal kennisbijeenkomsten	≥3	≥3	≥3	≥3

In de afgelopen periode is het Themaonderzoek Onderhoud kapitaalgoederen uitgevoerd. Voor financieel toezicht is in juni een regiobijeenkomst georganiseerd. Voor Huisvesting vergunninghouders en Omgevingsrecht zijn drie regio- en kennisbijeenkomsten voorzien in september.

Wat willen we bereiken?

We dragen actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit (veilig en weerbaar bestuur).

Indicator:

- In 2027 is het percentage inwoners dat vertrouwen heeft in de manier waarop de provincie wordt bestuurd toegenomen ten opzichte van 2023.

Uit de rapportage 'Burgerperspectief 2025' blijkt dat 40% van de Brabanders vertrouwen heeft in het provinciebestuur. In 2023 bedroeg dit percentage 15%.

Wat gaan we daarvoor doen?

We verzorgen de workshop 'Samen Weerbaar' voor nieuwe medewerkers.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal voor nieuwe medewerkers georganiseerde workshops 'Samen Weerbaar'	≥8	≥8	≥8	≥8

Er worden in 2025 9 workshops georganiseerd.

We organiseren bijeenkomsten over de mogelijkheden tot het transformeren of vitaliseren van niet-vitale vakantieparken.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal georganiseerde bijeenkomsten over het vitaliseren van vakantieparken	≥6	≥6	≥6	≥6

Er zijn in 2025 6 bijeenkomsten georganiseerd.

De Riskfactory Midden- en West-Brabant wordt voortgezet en een Riskfactory in de veiligheidsregio's Brabant-Noord en Brabant-Zuidoost is verkend.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal bezoekers van de Risk Factory			≥7.500	

Door een nieuw systeem van inzicht en monitoring van deelnemende scholen en gemeenten in het werkgebied kan gerichter (waar nodig) acquisitie worden gepleegd om tot hogere deelname te komen. Er komen ook extra bezoekers door nieuw ontwikkelde scenario's voor senioren met ingang van september 2025.

Samen met de Brabantse RIEC's en de Vereniging van Brabantse Gemeenten stimuleren wij de Brabantse gemeenten om de aanpak van ondermijning als speerpunt op te nemen in haar gemeentelijke veiligheidsbeleid.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage Brabantse gemeenten dat ondermijning in haar gemeentelijke veiligheidsbeleid noemt als speerpunt			≥80%	

Dit wordt mede bereikt door actieve promotie en acquisitie van de Brabantse norm weerbare overheid, die bovendien op dit moment wordt geactualiseerd.

Gezondheid

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van de ervaren gezondheid van Brabanders

Indicator:

- De Levensverwachting in Goed Ervaren Gezondheid (LGEG) is verhoogd met drie jaar tegen 2030.

De levensverwachting in goede gezondheid stijgt tussen 2022 en 2030 met 1,2 tot 1,3 jaar. In 2023 is dat 64,1 jaar voor mannen, 62,4 jaar voor vrouwen.

Wat gaan we daarvoor doen?

We organiseren jaarlijks een interne en drie externe bijeenkomsten, wat leidt tot nieuwe samenwerkingen en succesvolle gezamenlijke gezondheidsprojecten.

Indicatoren	2025	2026	2027	2028
Aantal interne bijeenkomsten	1	1	1	1
Aantal externe bijeenkomsten	3	3	3	3

Er worden in 2025 1 interne en 3 externe bijeenkomsten georganiseerd.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan de transitie van Zorg naar Positieve Gezondheid

Indicatoren:

- Ieder provinciaal begrotingsprogramma voert in de periode 2024-2027 minstens een project uit dat positieve gezondheid en preventie bevordert.

Ieder begrotingsprogramma voert minstens een project uit dat positieve gezondheid en preventie bevordert.

Wat gaan we daarvoor doen?

We zorgen ervoor dat elk begrotingsprogramma minimaal aan een gezondheidsindicator werkt, wat de aandacht voor gezondheidsdoelstellingen binnen ons provinciale beleid vergroot.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal gezondheidsindicatoren per begrotingsprogramma	≥1	≥1	≥1	≥1

Ieder begrotingsprogramma neemt minimaal een gezondheidsindicator op.

Wat willen we bereiken?

Integreren van gezondheid in provinciale programma's en beleid

Indicator:

- Provinciale programma's bevorderen de ervaren gezondheid en voorkomen negatieve gezondheidseffecten.

Programma’s bevorderen gezondheid vooral door bij te dragen aan een gezonde leefomgeving, het stimuleren van beweging en sociale verbinding. Zo werken we aan het voorkomen van gezondheidsproblemen en het versterken van ervaren gezondheid.

Wat gaan we daarvoor doen?

We werken het Dashboard Gezondheid bij, zodat iedereen de voortgang van gezondheidsdoelstellingen helder en actueel kan volgen.

Indicator:

- Het Dashboard Gezondheid up-to-date houden om de actuele voortgang in gezondheidsdoelstellingen van de begrotingsprogramma's te laten zien.

In oktober 2025 actualiseren we het Dashboard Gezondheid.

Brede Welvaart

Wat willen we bereiken?

Brede welvaart stevig op de agenda en samen met partners betekenis geven

Indicatoren:

- Er zijn ten minste drie regio's als partner aangesloten bij de Academische Werkplaats.
- Jaarlijks organiseren we één themabijeenkomst besturen op brede welvaart voor Brabantse bestuurders
- Jaarlijks organiseren we vier themabijeenkomsten voor het praktijknetwerk brede welvaart.

Regio Midden is aangesloten en Noordoost zal gaan aansluiten vanuit de regiodeal en ook met MRE zijn er gesprekken voor aansluiting.

Gezamenlijk werken we met onze kennispartners aan een invulling voor deze themabijeenkomsten die aansluit bij de wens en verwachting van bestuurders. De eerste is gepland met PON/Telos, organiseren we een bijeenkomst voor bestuurders over het gebruiken van de monitor bij het sturen op brede welvaart op de Dag van de Brede Welvaart.

Inmiddels hebben er twee themabijeenkomsten plaatsgevonden vanuit het Brabants Netwerk Brede Welvaart.

Wat gaan we daarvoor doen?

We versterken de regionale kennisinfrastructuur brede welvaart

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal regio's als partner aangesloten bij de Academische werkplaats	≥3	≥3	≥3	≥3

Onze samenwerking met de academische werkplaats van de universiteit van Tilburg is voor de komende drie jaar vastgelegd in een nieuwe aansluitovereenkomst. De eerste samenwerking is inmiddels in volle gang, ook dit jaar komt er weer een dag van de brede welvaart die samen met de academische werkplaats wordt georganiseerd.

Wat willen we bereiken?

Brede welvaart als denk- en doekader integreren in al ons beleid

Indicatoren:

- Jaarlijks gaan we aan de slag met en leren van onze eigen brede welvaartsaanpak, waarin we de belangrijkste elementen en aandachtspunten definiëren om met brede welvaart aan de slag te gaan in de beleidspraktijk.
- Jaarlijks wordt de Brabantse Monitor Brede Welvaart gebruikt om inzicht in brede welvaart verder te vergroten.

Er is gestart met het verder uitbreiden van de monitor ervaren brede welvaart. Daarnaast hebben we gezamenlijk met de regio's vanuit de regiodeals gekeken naar de informatiebehoefte vanuit de monitor.

Wat gaan we daarvoor doen?

We vergroten het inzicht in verwachte neveneffecten van beleid

Indicatoren:

- Jaarlijks gaan we aan de slag met en leren van onze eigen brede welvaartsaanpak, waarin we de belangrijkste elementen en aandachtspunten definiëren om met brede welvaart aan de slag te gaan in de beleidspraktijk.
- Deze bestuursperiode ontwikkelen we een afweegkader voor het maken van integrale beleidsafwegingen.
- We ontwikkelen de generatietoets door om toe te kunnen passen in beleidsvoorbereiding en ontwikkeling.

Momenteel wordt er aan verschillende zaken gewerkt, onder andere de generatietoets. En ook elders worden er relevante zaken ontwikkeld, zoals de gevolgenscan bij het Rijk en de interventiestrategie in een consortium met kennisinstellingen in Midden-Brabant. Deze ontwikkelingen vormen de basis voor de eigen brede welvaartsaanpak. De concretisering van die aanpak zal wat later in de tijd plaatsvinden.

We zetten brede welvaart als leidraad in voor het voeren van het juiste gesprek

Indicator:

- We ontwikkelen onze eigen aanpak als het gaat om het inzetten van zinvolle gesprekken met belanghebbenden.

De mogelijkheden voor de ontwikkeling van een serious game (gezamenlijk met Zuid-Holland en Utrecht) worden onderzocht.

We bepalen streef en drempelwaarden

Indicator:

- Deze bestuursperiode brengen we prioriteit aan in de thema's van brede welvaart. We verduidelijken onze streef- en drempelwaarden.

We werken momenteel aan het in kaart brengen van onze streef- en drempelwaarden op basis van alle wet- en regelgeving, beleidskaders en uitvoeringsagenda's. Dit vraagt ontwikkeltijd gezien de complexe materie, zoals ook blijkt uit het adviesrapport van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) Waardevol regeren; Sturen op Brede Welvaart.
De slotsom van dit alles is, dat er bij toepassing van het begrip 'brede welvaart' bij het ontwikkelen van overheidsbeleid er in de praktijk nog veel obstakels zijn. Toepassing van het concept maakt de ontwikkeling van overheidsbeleid weliswaar ingewikkelder (omdat er allerlei waarden en belangen expliciet in de besluitvorming moeten worden betrokken), maar het maakt het overheidsbeleid zelf beter, doordat er meer aandacht is voor de samenhang tussen besluiten en daarmee voor de positieve en negatieve effecten van een besluit op de samenleving. Dat komt ook de uitvoering ten goede. Dit vraagt ontwikkeltijd gezien de complexe materie.

We vergroten het inzicht in brede welvaart per regio

Indicator:

- In 2025 ontwikkelen we onze Brabantse Monitor Brede Welvaart. Een monitor die gericht is op het vergroten van het inzicht in brede welvaart per regio.

In 2024 is gestart met het verder uitbreiden van de monitor ervaren brede welvaart. Daarnaast hebben we gezamenlijk met de regio's vanuit de regiodeals gekeken naar de informatiebehoefte vanuit de monitor.

Wat willen we bereiken?

We investeren in concrete brede welvaartsuitdagingen en projecten

Indicatoren:

- In 2025 leveren we in het kader van de moties M101b-2023 'Versterk de leefbaarheid in kleine kernen' en M38-2024 'Investeren in steden en dorpen een inventarisatie van het huidige voorzieningenniveau in kleine kernen.
- In 2025 verkennen we of de tweede ronde BOF ondergebracht kan worden bij de BOM (indien verkenning succesvol krijgt dit vervolg in 2026 (oprichting) en 2027 (uitvoering).
- Jaarlijks werkt team brede welvaart in drie cross-over projecten mee in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk.
- Regio Deals: Iedere regio heeft een Regio Deal die bijdraagt aan de brede welvaart in de regio (vierde, vijfde of zesde tranche).
- We investeren in tenminste 5 innovatieve projecten die positieve impact willen maken op brede welvaart.

Er is een onderzoek uitgevoerd naar het versterken van de leefbaarheid in de kleine kernen. Deze is via een Statenmededeling aan uw Staten toegezonden.

Vanuit die ambitie om het BOF onder te brengen bij de BOM lopen sinds de 2e helft van 2024 gesprekken met de BOM om te kijken of zij de uitvoering van BOF2 kunnen oppakken.

We hebben aan de volgende cross-overprojecten bijgedragen: ontwikkeling bedrijventerrein Haven 8 (Oost) in Waalwijk, de Multimodale Mobiliteitsagenda en Powerport Moerdijk.

Wat gaan we daarvoor doen?

We definiëren cross-over projecten

Indicator:

- Team brede welvaart werkt in drie cross-over projecten mee in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk.

We hebben aan de volgende cross-overprojecten bijgedragen: ontwikkeling bedrijventerrein Haven 8 (Oost) in Waalwijk, de Multimodale Mobiliteitsagenda en Powerport Moerdijk.

We zetten onze kennis, expertise en ons netwerk in om regio's te sterken in hun aanvraag bij het Rijk – als het gaat om regiodeals

Indicator:

- Elke regio heeft een Regio Deal die bijdraagt aan de brede welvaart in de regio.

Alle regio's hebben een deal, laatste convenant wordt in september getekend.

We leveren een onderzoek op met verbeterpunten wat betreft investeringen in maatschappelijke voorzieningen kleinen kernen

Indicator:

- In 2025 leveren we in het kader van de moties M101b-2023 'Versterk de leefbaarheid in kleine kernen' en M38-2024 'Investeren in steden en dorpen een inventarisatie van het huidige voorzieningenniveau in kleine kernen

Statenmededeling Uitwerking moties 'versterking kleine kernen en dorpen' en 'investeren in dorpen en steden'

We verkennen een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund

Indicator:

- In 2025 verkennen we of de tweede ronde BOF ondergebracht kan worden bij de BOM (indien verkenning succesvol krijgt dit vervolg in 2026 (oprichting) en 2027 (uitvoering).

Vanuit die ambitie om het BOF onder te brengen bij de BOM lopen sinds de 2e helft van 2024 gesprekken met de BOM om te kijken of zij de uitvoering van BOF2 kunnen oppakken.

We investeren in regionale projecten met brede samenhang

Indicator	2024 - 2027
Aantal ondersteunde innovatieve bedrijven en projecten	≥5

Begin 2025 is de scope bepaald: het stimuleren van de beweging naar het oplossen van systeemknelpunten die een belemmering vormen voor de implementatie en opschaling van integrale projecten/ondernemingen, waarbij leren in en van de praktijk altijd centraal staat. Inmiddels is de eerste projectaanvraag in behandeling genomen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Huisvesting vergunninghouders

- De landelijke beleidskoers is onzeker door de val van het kabinet. Het is onduidelijk of de voorgenomen wetswijziging (o.a. verbod op voorrang en aanpassing Huisvestingswet 2014) wordt doorgevoerd.
- De contourennota over de intrekking van de Spreidingswet zorgt voor extra onduidelijkheid over de toekomstige landelijke regie.
- De taakstelling voor de tweede helft van 2025 is vastgesteld, maar uitvoering vindt plaats in een instabiel beleidsklimaat.

Financieel toezicht

- Voor de jaren 2026 en verder presenteert een groot deel van de Brabantse gemeenten in de meerjarenbegroting 2025 tekorten. Oorzaak hiervan is de daling van het gemeentefonds vanaf 2026 vanwege de herijking van het gemeentefonds. Met de Voorjaarsnota en meicirculaire gemeentefonds is het ravijnjaar deels gecompenseerd. Daarnaast blijft er onzekerheid over de financiering van jeugdzorg. Dit kan invloed hebben op de uitvoering en intensiteit van financieel toezicht op de begroting 2026 van gemeenten.

Informatie- en archiefbeheer

- Het voorstel voor de nieuwe Archiefwet is begin dit jaar met algemene stemmen aangenomen door de Tweede Kamer. In de Eerste Kamer moet de parlementaire behandeling echter nog plaatsvinden. Mogelijk wordt het wetsvoorstel door de Eerste Kamer controversieel verklaard na de val van het kabinet. In dat geval zijn er mogelijk inhoudelijke gevolgen voor themaonderzoeken en –bijeenkomsten in 2026 en verder.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

1. Bestuur en veiligheid	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	27.242	1.239	28.482
Baten	2	83	85
Saldo baten en lasten	27.240 N	1.156 N	28.397 N

2 Programma Ruimte en wonen

Inleiding

Het programma ligt grotendeels op koers. Er liggen nog steeds grote, complexe opgaven voor de schaarse ruimte. In gezamenlijkheid met partners zoals onder andere Rijk en gemeenten zetten we stappen in het maken van keuzes zoals bijvoorbeeld ten aanzien van Powerport Moerdijk en Programma Ruimte voor Defensie. Op basis van een eerste evaluatie zetten we het project 'SPRONG' voort waarbij we samen met nu 24 gemeenten werken aan het versnellen van de planologische procedures.

Op het gebied van Wonen blijft onze inzet onverminderd groot om de versnelling van de woningbouw te realiseren. Zo is afgelopen mei aan demissionair minister Keizer het Brabants model anterieure overeenkomst aangeboden wat de provincie samen met een aantal Brabantse marktpartijen, gemeenten en corporaties heeft opgesteld. Dit model zal de voorfase in woningbouwontwikkelingen met 3 tot 6 maanden kunnen versnellen. Ook is de 3e tranche Flexpoolregeling opengesteld, waarmee gemeente hun capaciteit kunnen vergroten om zo versnelling in de procedures te realiseren. Tevens is een vervolg gegeven aan de ondersteuning van collectieve wooninitiatieven. Ondanks deze inzet voorzien we, dat we dit jaar met een prognose van circa 12.000 - 12.500 toename woningvoorraad, iets achterblijven op de doelstelling van13.500, maar wel in lijn zitten met de gemiddelde realisatie van afgelopen jaren.

Voor wat betreft werklocaties is het project Grote Oogst nog in volle gang waarbij de versnelling van de verduurzaming van de terreinen centraal staat. Inmiddels is besloten tot uitbreiding van het project van 12 naar 18 terreinen. Daarnaast worden de terreinen extra ondersteund via de icoonaanpak waarbij een aantal ambitieuze verduurzamingsprojecten extra 'duwtje' richting realisatie worden gegeven.

Op het gebied van Stedelijke gebiedsontwikkeling wordt samen met de B5-gemeenten en overige partners gewerkt aan de realisatie van de Uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant. Daarnaast werken we in de 12 grootste gemeenten aan de realisatie van stedelijke gebiedsontwikkelingen. Naast de ontwikkelingen die in uitvoering zijn zoals bijvoorbeeld Fellenoord (Eindhoven) en Kastanjeweg Oost (Uden) worden ook bij andere ontwikkelingen stappen gezet, zoals de concrete investeringsbeslissing ten aanzien van centrumontwikkeling in Waalwijk (zie memo gedeputeerde) en verdere planontwikkeling ten aanzien van 't Zoet (Breda) en Havenkwartier (Veghel). Tot slot werken we ook aan kennisdeling en hebben we deze periode hiertoe de adviescommissie stedelijke gebiedsontwikkeling ingesteld en een vernieuwd kennisplatform gerealiseerd.

Het besluit over de realisatie van de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) is genomen. Na jarenlange vertraging door de behandeling door de Raad van State staan alle seinen nu op groen voor de realisatie van deze gebiedsopgave. Daarmee kunnen de doelstellingen op het gebied van o.a. mobiliteit, hoogwaterbescherming en natuur gerealiseerd worden. Er worden nog gesprekken met het Rijk gevoerd over aanvullende bijdrage aan het GOL.

De Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0) is op 17 december 2024 vastgesteld en de uitvoering hiervan is goed op gang gekomen. Met de vaststelling van de BOS 2.0 hebben we koers gezet met een eigen Brabantse stikstofaanpak, waarbij de focus ligt op wat we zélf kunnen doen. Maar uiteraard zijn we ook afhankelijk van ontwikkelingen die in andere provincies en op landelijk niveau spelen.
De val van het kabinet en (toekomstige) juridische uitspraken zorgt mogelijk voor onzekerheden en vertraging bij de uitvoering van de stikstofopgave zoals de uitvoering van de maatregelen en als gevolg daarvan ook in de realisatie van haar doelen.

Om die reden is er de afgelopen maanden intensief gelobbyd richting Den Haag, onder andere binnen het Traject van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN). Met als doel urgentie vasthouden op het stikstofdossier en extra aandacht vragen voor de uitdagingen in Brabant. Het Haagse voornemen is een regionale maatwerkaanpak stikstof incluis een zonering, waarbij wordt gestart met 2 gebieden met een extra grote opgave, zijnde de Veluwe en de Peel. Hiermee komt waarschijnlijk met Prinsjesdag voor de Peel € 300 mln. beschikbaar voor de periode 2026-2028, waarvan € 150 mln. voor de Brabantse kant waarvan een deel ingezet kan worden voor de reductie van Stikstof.

De voorbereiding van de uitvoering van de aanvullende maatregelen is voortvarend opgepakt. Wij verwachten dat vijf van de benoemde maatregelen in 2026 in uitvoering zullen zijn. In de Voortgangsrapportage is de Stand van Zaken van de maatregelen nader beschreven.
Met behulp van de in uitwerking zijnde monitoringssystematiek zullen we steeds meer inzicht krijgen in de bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie en kunnen we op basis daarvan sturen.

Binnen de aanpak Piekbelasting, module 1 van de Landelijke Verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (haalbaarheidsonderzoek), hebben 12 Brabantse bedrijven zich ingeschreven en een beschikking ontvangen. Het team Zaakbegeleiding heeft 210 aanvragen voor begeleiding van ondernemers gehad. We zijn nog met 150 ondernemers in gesprek.
De Raad van State -uitspraak intern salderen heeft geleid tot een brede impactanalyse. Bij de verdere uitwerking van de BOS 2.0 zal bekeken moeten worden wat de uitspraak betekent voor de aanpak van de BOS 2.0.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van de Omgevingskwaliteit

Indicator:

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken conform Beleidskader Leefomgeving, uit te voeren in 2027, met een tussentijdse evaluatie uit te voeren in 2025.

De Staten worden uiterlijk 4e kwartaal geïnformeerd over de tussentijdse evaluatie. Daarnaast worden in de Statenwerkgroep Leefomgeving een aantal casussen uit de praktijk van diep, rond en breed werken besproken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Op basis van het Beleidskader Leefomgeving 2030 wordt via de systematiek van 'breed, rond en diep' kijken ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld en (waar mogelijk proactief) voorzien van advies.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

Indicatoren:

- Toename netto Brabantse woningvoorraad periode 2023- 2035:
  - Totaal toename: circa 165.000/13.500 per jaar
  - Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500/4.125 per jaar
  - Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500/5000 p/j

  NB. De aantallen zijn gebaseerd op de (periodieke) prognoses en kunnen daarmee afwijken van de nieuwe afspraken, zoals in project Beethoven.
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

In 2025 ligt de groei van de voorraad in Brabant naar verwachting op circa 12.000-12.500 woningen. Deze toename is hoger dan in 2024 (10.800) en ligt procentueel boven het landelijk gemiddelde. Ondanks deze groei blijft de toename echter achter op onze doelstelling om gemiddeld jaarlijks 13.500 aan de voorraad toe te voegen in de periode 2023- 2035. De oorzaak voor de achterblijvende prognose hangt, zoals ook gemeld in Burap-I, samen met vele factoren waar de provincie weinig invloed op heeft, waaronder bouw- en energieprijzen, renteontwikkelingen, juridische procedures, voldoende stikstofruimte, capaciteit op het elektriciteitsnet etc. De verdeling over de verschillende betaalbaarheidscategorieën ligt naar verwachting wel in lijn met onze doelstellingen.

NB. Onderstaande beoogde prestaties voor 2025 worden naar verwachting allemaal uitgevoerd en daarmee zijn deze, ondanks dat de doelstelling waarschijnlijk niet

helemaal gehaald wordt (daarom oranje), de prestaties wel allemaal groen (conform planning).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van versnelling woningbouw

Door tal van activiteiten wordt de versnelling van de uitvoering van woningbouwplannen gestimuleerd. Zo is de 3e tranche 'Flexpool Versnelling Woningbouw' opengesteld en is een Brabant model anterieure overeenkomst kostenverhaal ontwikkeld en gepubliceerd. Daarnaast zijn er diverse activiteiten opgestart om te werken aan regionale bouwstromen om de industriële woningbouw te stimuleren.

Monitoren, herijken en bijdragen aan realisatie van de Regionale Woondeals

Momenteel wordt gewerkt aan een (kwantitatieve) herijking en een (kwalitatieve) verrijking van de regionale woondeals. Naar verwachting worden in de loop van 2025 de geactualiseerde woondeals vastgesteld.

Stimuleren van het benutten bestaande voorraad

Er is een onderzoek uitgevoerd naar het potentieel van het beter benutten van de bestaande woningen en gebouwen binnen bestaand stedelijk gebied. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek wordt een plan van aanpak opgesteld.

Wat willen we bereiken?

Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant

Indicatoren:

- Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreiding- en vervangingsvraag in het laagscenario t/m 2040 en in combinatie met de effecten van regionale en/of provinciale beleidskeuzes > streefwaarde 100%.
- De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen.
    - 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen.
- Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst.
- Vanuit Beleidskader Gezondheid: Emissie van fijnstof (PM2,5) van bedrijven op bedrijventerreinen in Noord-Brabant, streefwaarde: lager dan referentiewaarde 2015 (1,3 Kton).

De realisatie van de doelstellingen loopt op koers. Op dit moment werken we aan de jaarlijkse monitor bedrijventerreinen, dat inzicht geeft in de plancapaciteiten. Daarnaast worden in regionale afspraken de gezamenlijke ambities m.b.t. de programmering van bedrijventerreinen vastgelegd. De monitor voor Grote Oogst is opgeleverd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren en verdiepen project 'Grote Oogst'

Via project Grote Oogst wordt op 12 bedrijventerreinen gewerkt aan verduurzaming. Om de verduurzaming op deze terreinen verder te versnellen is een Bijdrageregeling Icoonaanpak Grote Oogst opengesteld. Met deze regeling krijgen concrete projecten met een substantiële impact op de verduurzaming een extra stimulans om tot uitvoering te komen. Daarnaast wordt conform de Uitvoeringsagenda Wonen & Werken gewerkt aan de uitbreiding van de aanpak met 6 nieuwe terreinen.

Ondersteunen van campussen en overige strategische werklocaties

Op dit moment is de provincie actief betrokken bij de (ruimtelijke) ontwikkelingen bij de (door)ontwikkeling van diverse campussen en locaties zoals Brainport Industries Campus (BIC), Eindhoven Airport District en de Automotive Campus.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

In alle regio's zijn regionale afspraken gemaakt over de opgaven t.a.v. bedrijventerreinen. Alle regionale afspraken vragen op onderdelen nog om een verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitwerking. Onderdeel daarvan is in ieder geval het bepalen van zoekgebieden/locaties voor grootschalige werklocaties.

Wat willen we bereiken?

Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk

Indicatoren:

- Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2024.
- Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2025.

De kwalitatieve evaluatie is voorzien opgeleverd te worden in het 4^{e} kwartaal 2025.

Wat gaan we daarvoor doen?

Gezamenlijk met partners realiseren uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant

De samenwerkende partijen werken aan de realisatie van de in oktober 2024 vastgestelde uitvoeringsagenda. Tijdens BO Leefomgeving van juni 2025 is het Brabants Voorstel "Brabant bouwt" aangeboden hetgeen komende tijd verder uitgewerkt wordt richting BO MIRT in het najaar 2025. Voor de middellange termijn opgaven hebben de samenwerkende partijen een Brabantbrede werkagenda opgesteld. Voor elke stedelijke regio wordt daarnaast gewerkt met uitvoeringsagenda's en afspraken op het schaalniveau van de stedelijke regio's.

Mogelijk maken van stedelijke gebiedsontwikkelingen binnen de 12 grootste steden

We werken in 12 grootste gemeente aan de realisatie van stedelijke gebiedsontwikkelingen. Naast de lopende gebiedsontwikkelingen zoals bv. Fellenoord BV hebben we afgelopen periode ook een investeringsbesluit genomen ten aanzien van centrumontwikkeling in Waalwijk en werken we ook aan de verdere planontwikkeling ten aanzien van 't Zoet (Breda) en Havenkwartier (Veghel).

Uitvoeren en doorontwikkelen kennisprogramma gebiedstransformaties

Door middel van het Kennis- en Netwerkprogramma Stedelijke Gebiedsontwikkeling bieden we een gevarieerd aanbod aan kennissessies in de vorm van webinars, lezingen, excursies en, conferenties waarin we verschillende onderwerpen met betrekking tot stedelijke gebiedsontwikkelingen aanbod laten komen. Ook wordt komend najaar weer commissie Stedelijke Gebiedsontwikkeling opgezet. De commissie heeft tot taak gevraagd en ongevraagd, te integraal te adviseren over stedelijke gebiedsontwikkelingen. Tot slot wordt een kennisplatform opgezet waarmee we de opgedane kennis verzamelen en delen en waarmee gemeenten onderling hun kennis kunnen uitwisselen.

Wat willen we bereiken?

Het verminderen van de stikstofuitstoot uit Brabantse bronnen om de stikstofdepositie op Natura2000 te reduceren, zodat vergunningverlening voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen weer mogelijk wordt.

Indicatoren:

- De BOS 2.0 zorgt ieder jaar voor een dalende lijn in de stikstofreductie. Deze stikstofreductie wordt gedefinieerd als een emissiereductie van Brabantse bronnen. Als basisjaar wordt het jaar 2022 genomen (Emissieregistratie.nl).

De stikstofemissie van Brabantse bronnen is in 2023 ten opzichte van 2022 gedaald. Dit is echter niet voldoende om de vergunningverlening voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen weer overal mogelijk te maken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) 2.0

Indicator	2025	2026	2027	2028
Onderzoek optimalisatie maatwerkregeling omgevingskwaliteit	Voorbereiding uitvoering	Voorbereiding uitvoering		
Beëindigingsregeling voor oude stallen	In uitwerking	In uitvoering		
Verplicht emissieloos/emissiearm bemesten landbouwgrond in provinciaal eigendom	Voorbereiding uitvoering	In uitvoering		
Arrangement veldmaatregelen	Voorbereiding uitvoering	In uitvoering		
Vrijwillige pilot Groene Hub	Voorbereiding uitvoering	In uitvoering		

De daadwerkelijke uitwerking en uitvoering van de aanvullende maatregelen die zich bevinden in de verkenningsfase is afhankelijk van verdere besluitvorming.

De werkzaamheden die zijn gericht op de aanvullende maatregelen van de BOS 2.0 lopen op schema. Een onafhankelijk kennisconsortium rekent verschillende scenario's per maatregel door. De provincie werkt deze verder uit in samenspraak met partners. Hierna volgt besluitvorming of deze maatregelen worden uitgevoerd. We letten bij de uitwerking onder andere op (financiële) haalbaarheid, effectiviteit, handhaafbaarheid, draagvlak en maatschappelijke impact. In de voortgangsrapportage Aanpak stikstof informeren we U over de stand van zaken per aanvullende maatregel.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel van de prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee geeft dat ook onzekerheden ten aanzien van de (timing van) uitputting van budgetten. Voorbeelden hiervan zijn de uitnutting van de regeling Stimulering woningbouw en de uitgaven voor Werklocaties.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

2. Ruimte en wonen	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	32.507	2.528	35.035
Baten	7.599	-65	7.534
Saldo baten en lasten	24.908 N	2.593 N	27.501 N

3 Programma Water en bodem

Inleiding

In de tweede helft van 2025 is onze inzet onverminderd gericht op water- en bodemsysteemherstel en het behalen van de Kaderrichtlijn Waterdoelen voor voldoende en schoon grond- en oppervlaktewater. Zoals in de eerste bestuursrapportage al is aangegeven zien we dat realisatie van de KRW doelen in 2027 uit beeld raakt en dat de uitvoering op onderdelen achterblijft.
Er is onder andere (verder) gewerkt aan de KRW Impuls Brabant, verdrogingsbestrijding en verbreding van de Grondwaterheffing. Er is bijgedragen aan de Aanpak Landelijk Gebied, in het bijzonder aan de versnellingsdossiers, de appreciatie en het opwerken van voorstellen vanuit de GGA-gebieden en de ontwikkeling van het programma Overgangsgebieden. Er is meegewerkt aan de ontwikkeling van doelsturing, bijgedragen aan de 80% versie van het actieplan gewasbeschermingsmiddelen en aan het Stappenplan verdere verduurzaming pacht provinciale agrarische gronden.

Voor de Hoogwateraanpak Brabant-Oost en de dijkverbetering Lith-Bokhoven zijn de Notities Reikwijdte en detailniveau in het kader van de MER-procedures vastgesteld.
Provinciale Staten brachten in mei een bezoek aan de Kalmthoutse Heide als onderdeel van het internationale Geopark Schelde Delta. Ook in mei is met het slotevent, publicatie van 'Het verhaal van Waterpoort 2010-2025' en de film over vijftien jaar Waterpoort een bijzondere samenwerking in het gebied rondom het Volkerak-Zoommeer naar een volgende fase gebracht en afgerond vanuit de provincie.

Er zijn belangrijke stappen gezet in het drinkwaterdossier, zowel met de vaststellingsovereenkomst over grondwaterwinning Gilzerbaan (met Brabant Water, Noordbrabants Landschap en Brabantse Milieufederatie) als met het besluit van Gedeputeerde Staten om voor de nieuwe winning Kruisland een projectbesluit procedure te starten om hier op termijn drinkwaterwinning mogelijk te maken.
In het Voortgangsdocument over 2025 voor Provinciale Staten staan voorstellen tot het aanpassen van indicatoren op het gebied van drinkwater naar aanleiding van het Zuidelijke Rekenkamerrapport Drinkwater in gedrang.

De mid-term reviews van het Grondwaterconvenant en van de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen worden afgerond en betrokken bij de tussenevaluatie van het Regionaal Water- en Bodemprogramma 2022-2027. Deze tussenevaluatie wordt uitgevoerd om behalve de voortgang ook in beeld te brengen hoe de realisatie in de laatste programmajaren kan worden versterkt en welke aandachtspunten er zijn voor de komende programmaperiode.
In aanloop naar die volgende programmaperiode, van 2028 tot en met 2033, is daarnaast een ex ante evaluatie gestart om eind van dit jaar over bouwstenen te beschikken voor het verder consolideren en realiseren van het provinciale beleid rond water en bodem.

Met het principe 'water en bodem sturend' als kompas, heeft Brabant een betekenisvolle stap gezet in het Addendum dat inmiddels is verwerkt in het Regionaal Water en Bodemprogramma

2022-2027. Een toekomstbestendig Brabant vraagt ruimtelijke keuzes die het natuurlijke systeem versterken. Met het eerste Ruimtelijk Arrangement zijn in juni van dit jaar samenwerkingsafspraken tussen Rijk en provincie vastgesteld voor ruimtelijke opgaven in Noord-Brabant. Hierin staan ook afspraken met betrekking tot de opgaven zoetwatervoorziening, drinkwatervoorziening en rivierengebied.

In hoofdstuk 6 van de voortgangsrapportage uitvoeringagenda Regionaal Water en Bodemprogramma is voor een aantal indicatoren de meerjarenraming aangepast. Deze aanpassingen zijn verwerkt in deze bestuursrapportage.

Voor Bodemsanering verwachten we een advies van het RIVM ten aanzien van de onderzoeksgegevens en de voorgestelde gebiedswaarden PFAS in onze grondwaterbeschermingsgebieden. Pas daarna kan er gekeken worden naar eventuele benodigde aanpassingen van de regels gesteld in onze verordening ten aanzien van grondverzet binnen deze gebieden. Ook worden in het najaar de eerste bodemonderzoeken t.b.v. het PFAS-bronnenonderzoek uitgevoerd. De sanering van de grondverontreiniging in Gerwen, ontstaan door een lekkage van de PLUTO pijpleiding, is afgerond en de tuinen worden na de zomer ‘teruggegeven’ aan de bewoners. Tegelijkertijd wordt de grondwatersanering opgestart. Tevens wordt naar verwachting in het najaar de actieve sanering van de bodemverontreiniging op de Brabantse Wal afgerond. In de tweede helft van 2025 zal ook de Europese Bodemmonitoringsrichtlijn van kracht worden.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).
- Voldoende (grond)water voor de bereiding van drinkwater voor openbare drinkwatervoorziening (gehele verzorgingsgebied kan zonder problemen worden bediend)

Bovenstaande indicatoren vergen een langetermijn aanpak en medewerking van veel partijen. Daarom hebben we in 2021 nadere afspraken gemaakt met onze waterpartners in het Grondwaterconvenant 2021-2027, de Droogteagenda 2023-2040 en de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen (MOKs) en de daarbij horende adaptieve programmering. Het beeld ontstaat dat niet alle maatregelen gericht op verdrogingsbestrijding voor 2027 uitgevoerd kunnen worden. Dit komt met name door onvoldoende beschikbare gronden en de complexiteit van het uit te voeren watersysteemherstel.

Wat gaan we daarvoor doen?

Voldoende drinkwater

Indicator	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Voortgang realisatie aanvullende bronnen:				
Kruisland	Projectbesluit in voorbereiding	Projectbesluit ter inzage	Projectbesluit definitief	Operationeel (2028)
Brak grondwater	Pilotfase	Pilotfase	Opschaling naar productie	Opschaling naar productie (t/m 2030)
Zeewater	Voorbereiding pilotfase	Start pilotfase	Pilotfase	Pilotfase
Toename volume aan drinkwater (m3/jaar) beschikbaar door aanvullende bronnen				3,5 mln (2028) 8,5 mln (2030) 18,5 mln (2035)

Vermindering verbruik drinkwater:				
Zakelijk gebruik (mln. m3) (*)				14 (2035 e.v)
Huishoudelijk gebruik (lpppd) (**)	125-120	125-120	125-120	100 (2035 e.v.)

(*) Referentie (periode 2015-2019) industrieel-grootzakelijke klanten (>100.000 m3/jaar): 18 miljoen m3.
(**) Referentie (periode 2015-2019) huishoudelijk gebruik in liter per persoon per dag (lpppd): 128 lpppd.

Bovenstaande indicatoren ten aanzien van drinkwater zijn toegevoegd op basis van de Voortgangsrapportage 2025 Regionaal Water- en Bodemprogramma 2022-2027.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2025	2026	2027	2028
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027) *	1.500	2.000	9.600	
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027) *	0	0	13.700	

** In het kader van de tussenevaluatie RWP komen we begin 2026 met een voorstel voor aangepaste indicatoren.*

We verwachten dat de waterschappen dit jaar maatregelen nemen voor hydrologisch herstel van de Natte Natuurparels in 1.500 ha. De uitvoering loopt en nagenoeg alle opgaven zitten in de projectvoorbereiding danwel planvormingstrajecten. De verwachting is dat een deel hiervan echter pas in de volgende planperiode zal worden gerealiseerd. Dit najaar kunnen we u meenemen in de verwachte prestaties voor de komende jaren. De nog te realiseren projecten betreffen de meer complexe gebiedsprocessen, die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht. Daarbij vormt het beschikbaar krijgen van grond een van de grootste knelpunten voor de uitvoeringspartners. Dit leidt tot een langere doorlooptijd van de desbetreffende projecten. Dit zal leiden tot aanpassingen in de streefwaarden voor de jaren 2027 en verder. Deze aanpassingen worden bij de tussenevaluatie RWP begin 2026 aan u voorgelegd.
Over de uitvoering van de inrichtingsmaatregelen in de zone rondom Natte Natuurparels zijn we met de waterschappen in gesprek over de voortgang en de verantwoordingsmogelijkheden van de voortgang waarbij we constateren dat het onderscheid in uitvoering en rapportagemogelijkheden binnen en in de zone rondom Natte Natuurparel in de praktijk niet werkbaar is. We komen dan ook met een voorstel voor aanpassing danwel samenvoeging van bovenstaande indicatoren.

Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei

Indicator	2025	2026	2027	2028
Project Roode Vaart	Afronding fase 1 en verkenning fase 2	Verkenning fase 2	Realisatie fase 2	Realisatie fase 2
Voortgang Geopark Schelde Delta	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	-
Voortgang Geopark Peelhorst en Maasvallei *	UNESCO-status aanvraag	-	-	-

Voor de zomer is er een definitieve uitspraak geweest van de Raad voor Arbitrage bij bouwgeschillen ten aanzien van project Roode Vaart fase 1. We zijn in afwachting van de consequenties van deze uitspraak voor de provinciale bijdrage.

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde en staan kwalitatief niet onder druk (Brabant breed ruim voldoende schone bronnen aanwezig).

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling: ‘3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander’.

De waterkwaliteit voldoet niet overal aan de wettelijke eisen. Via de adaptieve programmering van de maatwerkovereenkomsten (MOKs) en de KRW-impuls Brabant hebben we afspraken gemaakt met de waterschappen op welke manieren de uitvoering versneld kan worden. De waterkwaliteit verbetert wel op onderdelen, we halen echter de doelen in 2027 niet.

De bronnen voor openbare drinkwaterwinningen zijn op orde, maar grondwaterbescherming verdient blijvend aandacht (denk aan stikstof en fosfaat, gewasbeschermingsmiddelen, andere stoffen zoals PFAS). Hier werken we aan via een update van de gebiedsdossiers per grondwaterbeschermingsgebied, monitoring op stoffen, beleidsvorming rond het gebruik van mest en gewasbeschermingsmiddelen in deze gebieden en de inzet van Vergunning Toezicht en Handhaving via de omgevingsdienst Zuidoost-Brabant.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon Drinkwater

Indicator	2025	2026	2027	2028
Realisatie Uitvoeringsprogramma Drinkwaterwinningen: percentage maatregelen in uitvoering resp. gereed.				
In uitvoering	*50%*	*50-75%*	*75-100%*	
Gereed	0-25%	25-50%	*50-75%*	100% + Nieuw Uitvoeringsprograam
Aantal grondwaterbeschermingsgebieden met aanvullend provinciaal beleid (cumulatief) (*)	0	0	14	14

(*) In alle 38 grondwaterbeschermingsgebieden geldt landelijke regelgeving m.b.t. gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten. Binnen de KRW-Impuls Brabant en het Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen worden nu mogelijke maatregelen onderzocht om emissiereductie van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten te realiseren. De noodzaak voor aanvullend provinciaal beleid geldt naar alle waarschijnlijkheid voor 14 meest kwetsbare winningen.

Bovenstaande indicatoren ten aanzien van drinkwater zijn toegevoegd op basis van de Voortgangsrapportage 2025 Regionaal Water- en Bodemprogramma 2022-2027.

Schoon grondwater

Indicator	2025	2026	2027	2028

Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het project Bodem Up 1.0 in de 8 grondwaterbeschermingsgebieden die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling *	80%		
Aantal van de 8 grondwaterbeschermingsgebieden, die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling, dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025 **	8		
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2024-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig) ***	80%	80%	

** De indicatoren t.a.v. nitraatuitspoeling in grondwaterbeschermingsgebieden geven invulling aan het 7e Nitraatactieprogramma. Per 1 januari 2026 geldt het 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn. Naast generieke maatregelen bevat het actieprogramma een ingroeipad voor bedrijfsspecifieke doelsturing op nitraatconcentraties in het grondwater. Er blijft ook een regionale restopgave gelden.*
*** In 2026 voeren we een uitgebreide toestandsmeetronde uit.*
**** In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2024-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027 e.v.*

Via IPO werkgroepen (Ruimte en Leefomgeving en Landelijk Gebied) levert de provincie input aan het nieuwe 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2026-2029. Momenteel ligt het ontwerp 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn ter consultatie voor.

Schoon oppervlaktewater

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	75	150	328	
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027)	67	100	150	

Uit de ingediende voortgangsrapportages van de waterschappen blijkt dat er dit jaar minder kilometers herstelde beken en kreken en natuurvriendelijke oevers (NVO) worden gerealiseerd dan vooraf gedacht, namelijk 75 km in plaats van 115 km. Dit geldt ook voor het aantal opgeloste vismigratie knelpunten. De verwachting is dat dit jaar 67 stuks gerealiseerd worden i.p.v. 80 stuks. Dit komt o.a. door een herprioritering vanuit het waterschap. Zo is de aanleg van een vistrap in een beek die elk jaar droog valt niet effectief. We passen hierop de streefwaarden in 2025 aan. De uitvoering loopt en nagenoeg alle opgaven zitten in de projectvoorbereiding danwel planvormingstrajecten.

De verwachting is dat een deel hiervan echter pas in de volgende planperiode zal worden gerealiseerd. Deze projecten betreffen namelijk de meer complexe gebiedsprocessen, die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht. Daarbij vormt het beschikbaar krijgen van grond een van de grootste knelpunten voor de uitvoeringspartners. In dit najaar kunnen we u meenemen in de verwachte prestaties voor de komende jaren. Hierop vooruitlopend stellen we de streefwaarden voor 2026 bij van 350 km naar 150 km herstelde beken en NVO en van 125 stuks vismigratie naar 100 stuks. De verwachting is dat de totale opgaven wel gerealiseerd gaan worden, maar een deel hiervan pas in de volgende planperiode. In het kader van de tussenevaluatie RWP komen we in 2026 met een voorstel voor aangepaste indicatoren.

Wat willen we bereiken?

Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig (100% voldoet aan de norm).

De provincie Noord-Brabant is betrokken bij alle dijkversterkingsprojecten langs het primair en regionaal systeem. Waarbij in de verschillende processen wordt gewerkt aan de ruimtelijke kwaliteit om naast een de dijkversterking als primair doel van het waterschap ook de afvoercapaciteit te verhogen door meer ruimte voor de rivier te realiseren, zoals bij Meanderende Maas en Oeffelt. Met de waterschappen wordt periodiek de voortgang met betrekking tot de verbeteropgaven voor de regionale keringen gemonitord en besproken. Hierbij wordt samen met de waterschappen onderzocht of een nieuwe methode van toetsen noodzakelijk is om Brabant ook in de toekomst beter te beschermen tegen wateroverlast uit het regionaal systeem.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2025	2026	2027	2028
Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:				
– Brabantse Delta		34 (*)		
– Aa en Maas			(**)	
– De Dommel				
– Rivierenland				

** aanvullende opgave bij Waterschap Brabantse Delta bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.*
*** aan de hand van laatste toetsing spelen er bij de waterschappen Aa en Maas en De Dommel geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.*

De verbeteropgaven voor de regionale keringen verlopen volgens planning.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2025	2026	2027	2028
Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)				
• Meanderende Maas	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie
• Oeffelt	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie
• Verlengde brug veerweg Alphen	Realisatie			
• Lob van Gennep*	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie

** Lob van Gennep is gelegen in Limburg en onderdeel van de drie Maaskoppelprojecten Meanderende Maas en Oeffelt die in het stroomgebied van Maas tussen Limburg en Noord-Brabant een waterstandsverlagend effect realiseren.*

Met betrekking tot het project Oeffelt is de afgelopen periode gestart met de voorbereiding van het projectbesluit, naar verwachting volgt de procedure hiervoor in het tweede deel van 2025.

Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

Indicator	2025	2026	2027	2028
• Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie
• Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie
• Lith-Bokhoven	Verkenning	Verkenning/ Planuitwerking	Planuitwerking	Planuitwerking
• Standhazensedijk	Realisatie			
• Doeveren	Planuitwerking / Realisatie	Realisatie		
• Moerdijk-Drimmelen	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking	
• Willemstad-Noordschans	Verkenning	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking t/m 2029

• WAD (Wilhelminakanaal, Amertak, Dongen)	Voorverkenning	Voorverkenning	Verkenning	Verkenning
• Geertuidenberg-Dombosch	Voorverkenning	Voorverkenning	Verkenning	Planuitwerking
• Keizersveer Waalwijk	Voorverkenning	Voorverkenning	Verkenning	Planuitwerking

In de verschillende dijkversterkingsprojecten zijn stappen gezet richting de uitvoering. Zo wordt voor dijkversterking Cuijk-Ravenstein het proces voor het projectbesluit voorbereid en is voor dijkversterking Moerdijk-Drimmelen de Ontwerp Notitie Reikwijdte en detailniveau ter inzage gelegd.

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit

Indicator:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
  Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van ‘3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander’.

Herstel van de bodem vitaliteit kost meerdere jaren. Daarnaast kunnen we bodemvitaliteit niet afdwingen. Verder zijn er voor bodemvitaliteit nog geen breed geaccepteerde normen. Hier vindt landelijk en Europees nog de discussie over plaats. Om deze reden staat de indicator op oranje.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp	22.000	29.000	36.000	

De verwachting is dat eind 2025 op 22.000 hectare bodemverbeteringsmaatregelen zijn genomen. We passen hierop de streefwaarden aan van 12.000 naar 22.000 ha en in 2026 van 20.000 naar 29.000 en in 2027 van 27.000 naar 36.000 ha. De bodemverbeteringsmaatregelen worden via periodieke 1 op 1 gesprekken tussen de agrarische ondernemer en de bodemcoach afgestemd. Deze 1 op 1 aanpak werkt in de praktijk goed.

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	

Er worden jaarlijks 40 groepsbijeenkomsten georganiseerd voor de deelnemers aan BodemUP. Vooraf is een inventarisatie gedaan over welke onderwerpen de deelnemers graag meer zouden willen weten. Desondanks is de gemiddelde opkomst lager dan verwacht doordat er veel concurrentie is met andere bijeenkomsten voor agrariërs.

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

De klimaatverandering gaat sneller dan we verwachtten, zie de klimaatscenario's KNMI 2023, terwijl het implementeren van de aanpak om te komen tot een klimaatbestendige inrichting binnen de provinciale organisatie vertraagt.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

Indicator	2025	2026	2027	2028
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	70%	90%	100%	

Het uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland loopt goed (zie Klimaatportaal).
De afgelopen jaren is een goede basis gelegd voor de verankering van klimaatadaptatie in de provinciale programma's. We gaan dit verder verdiepen en verbreden (inclusief klimaatmitigatie). Hiertoe is een kwartiermaker aangesteld die een team formeert om de provinciale aanpak van de brede klimaatopgave te coördineren, waarbij we momenteel kijken naar de prioritering binnen de beschikbare tijd en middelen.

Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief/	20	25	30	

Er zijn 20 (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie in uitvoering. Deze worden vanuit de Maatwerkovereenkomstafspraken met de waterschappen gefinancierd.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Rivierverruiming: Lob van Gennep is opgestart in combinatie met de Maaskoppelprojecten Meanderende Maas en Oeffelt. Echter is Lob van Gennep later gepland in de programmering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Om de uitvoering niet te vertragen vraagt dit om voorfinanciering. Door de huidige renteontwikkeling kan dit een aanvullende bijdrage vragen van de provincie Noord-Brabant. Een concreet beeld hiervan volgt in Q1 2026.
- Rivierverruiming: ten aanzien van de projecten Ossekamp de Waarde en Meanderende Maas loopt besluitvorming uit en daarmee wordt een aanvullende provinciale bijdrage in 2025 mogelijk onzeker.
- Project Roode Vaart: in afwachting consequenties uitspraak van de Raad voor Arbitrage bij bouwgeschillen voor de provinciale bijdrage. De omvang van de aanvullende provinciale bijdrage wordt momenteel door gemeente Moerdijk berekend en komt eind 2025 of mogelijk begin 2026 tot betaling.

- Bijdrageregeling Klimaatadaptatie – gemeenten: in het najaar van 2025 wordt de nieuwe bijdrageregeling opengesteld. Het is moeilijk in te schatten hoeveel beschikkingen in 2025 afgegeven gaan worden of dat deze begin 2026 worden afgegeven.
- Er wordt volop gewerkt aan de uitvoering van de KRW-inrichtingsmaatregelen en de KRW-impuls waarbij door de complexiteit van de werkzaamheden de ramingen kunnen wijzigen en bijstelling bij de Slotwijziging nodig kan zijn.
- Vaarwegen: de definitieve afrekening voor 2025 moet nog ontvangen worden en kan licht afwijken van de huidige raming waardoor een beperkte bijstelling bij de Slotwijziging noodzakelijk kan zijn.
- Er is veel animo voor de subsidieaanvragen voor de Zoetwaterbeschikbaarheidsprojecten via het Deltaplan Hoge Zandgronden, precieze bedragen en timing van de beschikkingen kunnen nog afwijken van de ramingen.
- Bodemsaneringen worden door Rijksmiddelen (SPUK's) gedekt. Het verloop van deze projecten is zeer afhankelijk van de aard en omvang van de vervuiling. Een realistische prognose afgeven is hierdoor lastig. Bij de slotwijziging zullen we de ramingen per SPUK opvoeren, evenals de ophoging van het organisatiekostenbudget t.l.v. de diverse SPUK's Bodem en reserve Bodem. Daarnaast verstrekt de provincie namens het Rijk subsidies voor bodemsaneringen van bedrijventerreinen in het kader van de Interim-bedrijvenregeling. Wellicht dat ophoging van het budget nodig is, als gevolg van nieuwe subsidieaanvragen in de tweede helft van 2025.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

3. Water en Bodem	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	51.881	3.103	54.984
Baten	16.170	4.424	20.595
Saldo baten en lasten	35.711 N	1.321 V	34.390 N

4 Programma Natuur en milieu

Inleiding

Natuur

De organisatie van programma natuur is op orde en er wordt flink voortgang geboekt op alle fronten, variërend van onder meer realisatie van het natuurnetwerk, natuurdoelanalyses, maatregelen om de natuur op orde te brengen, realisatie van vergroende schoolpleinen, versnellingsprojecten om laatste puzzelstukjes natuur te kunnen verwerven en de aanzet tot overgangsgebiedenbeleid. Tegelijk zijn we in het kader van de Aanpak Landelijk Gebied in toenemende mate gebiedsgericht aan het werk met de opgaven van natuur, landbouw, stikstof en water. We maken integrale afwegingen en brengen de organisatie op orde om de uitvoeringskracht te versterken.

In hoofdstuk 6 van de voortgangsrapportage uitvoeringagenda natuur is voor een aantal indicatoren de meerjarenraming aangepast.

In deze Burap is voor de volgende indicator de streefwaarde opgenomen:

- N2000 gebieden hersteld en versterkt.

Gebiedsgerichte aanpak

De uitvoering van het natuurbeleid wordt voor wat betreft de gebiedsgerichte maatregelen meer in samenhang met andere opgaven (water, bodem, stikstof, klimaat, landbouw) opgepakt in de gebiedsgerichte aanpak. In ruim 100 gebieden in Noord-Brabant wordt gewerkt aan de uitvoering van de groene en blauwe opgaven met perspectief voor (agrarisch) ondernemerschap. In en rondom twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden komen veel opgaven samen en is afgelopen jaar gewerkt aan gebiedsvisies en voorbereiding van de verdere uitvoering.

Aanpak Landelijk Gebied

Op 4 februari is de het plan van aanpak voor de Aanpak Landelijk Gebied (ALG) vastgesteld. Met de ALG legt de provincie de focus op het versterken van de uitvoeringskracht in het landelijke gebied. Samenwerking en zoeken naar synergie met gebiedspartners is daarbij cruciaal o.a. op het gebied van capaciteit, instrumenten en financiën. Voor wat betreft financiën zoeken we naar slimme combinaties met financieringen van het Rijk, de provincie, uit Europa en van partners. Zo ontstaan er meer mogelijkheden om de doelen te bereiken.

Op 1 juli heeft GS met een Statenmededeling informatie gegeven over de voortgang van de Aanpak Landelijk Gebied langs de twee sporen van de ALG.

1) Versterken van de uitvoeringskracht
    - De uitvoering van projecten in de 12 GGA-gebieden. Hiervoor is een uitvraag gedaan aan de gebieden om met projectvoorstellen te komen die bijdragen aan de natuur-,

water-, klimaat- en landbouwdoelen. De projectvoorstellen worden op dit moment verder met de gebieden uitgewerkt.
- Versnellingsdossiers: Provincie Noord-Brabant gaat voor vijf concrete water- en natuurprojecten over tot zwaarder instrumentarium om zo ontbrekende gronden te verwerven en natuurgebieden 'af' te maken.

2) Het actualiseren en concretiseren van de opgaven.
   - Geactualiseerd beeld van de gebiedsdoelen op basis van o.a. addendum op het Regionaal Water en Bodemprogramma (2025), de bijdrage die gebieden kunnen leveren aan de stikstofdoelen vanuit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (2024) en stand van de Brabantse natuur en benodigde natuurherstelmaatregelen vanuit de Natuurdoelanalyses (2023). De geactualiseerde en geconcretiseerde opgaven zijn gedeeld met de gebieden en ook beschikbaar als bijlage bij de Statenmededeling M122-2024 Stand van het Brabantse Land.
   - Op 25 maart 2025 heeft PS de Statenmededeling start participatieproces overgangsgebieden ontvangen. Het participatieproces is in de afgelopen maanden gestart met de verkennende ronde binnen de uitgangspunten zoals gemeld in de Statenmededeling. Hiervoor hebben tot nu toe verschillende vooral ambtelijke bijeenkomsten plaatsgevonden met stakeholders (GGA-gebieden, belangenorganisaties en expertsessies met grondeigenaren). Bij de ontwikkeling van het programma Overgangsgebieden houden we rekening met de Rijksontwikkelingen in de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. Met het actieplan Geluid 2024-2029 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving.
We hebben op een aantal thema's duidelijke resultaten geboekt. Zo maken we goede stappen binnen het Schone Lucht Akkoord (SLA), zijn er analyses uitgevoerd naar geurklachten en zijn er nieuwe geluidsproductieplafonds (GPP) vastgesteld. Een aantal activiteiten uit de Uitvoeringsagenda zijn wettelijk vastgestelde taken en deze voeren we naar behoren uit. Dit zijn bijvoorbeeld reguliere bodemsaneringen (zoals industriële verontreinigingen en sanering na drugsdumpingen), het zorgdragen voor de nazorg van stortplaatsen en wettelijke taken rondom de luchthavens waarvoor de provincie bevoegd gezag heeft. Voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) zijn we de eerste provincie die vermijdings- en reductieplannen hebben opgevraagd bij afvalbedrijven.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

De VTH Opdracht wordt op reguliere wijze uitgevoerd door de omgevingsdiensten. Rondom stikstof wordt zoveel mogelijk gedaan om adequaat in te spelen op de actualiteiten. Het opnieuw vergunningplichtig worden van intern salderen per 18 december 2024 heeft grote gevolgen voor de uitvoering van de VTH. De ontwikkelingen op gebied van stikstof zorgen voor veel dynamiek voor VTH, het programma Stikstof en de samenwerking met de omgevingsdiensten.

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd

In 2030 zullen naar verwachting nog niet alle gronden beschikbaar zijn. Partners geven aan dat het beschikbaar krijgen van NNN-gronden op vrijwillige basis niet overal lukt. GS hebben op 1 april 2025 besloten het instrumentarium volledige schadeloosstelling met als sluitstuk onteigening in te zetten in de gebieden Helvoirts Broek, Westelijke Langstraat, De Brand Oost/Hengstven, Groote Beerze fase en Noordrand Midden. Voor die percelen die noodzakelijk zijn voor de goede staat van instandhouding van N2000 en de KRW. Daarnaast zetten we het instrument pachtafkoop in. Bovendien merken we dat agrariërs nog steeds wachten op duidelijkheid en mogelijkheden in het kader van het nieuwe rijksbeleid.

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk: grondverwerving / functieverandering

Indicator	2012 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.300	6.400	6.600	6.800	7.100

In mei 2025 zijn de definitieve realisatiecijfers per 31 december 2024 beschikbaar gekomen. De realisatie op dat moment is 200 hectare (ha) hoger dan eerder ingeschat. De meerjarenplanning is hierop aangepast.

Realisatie Natuurnetwerk: inrichting

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.900	8.700	9.000	9.300	10.200

De verwachte realisatie per 31 december 2025 komt overeen met de prognose.

Realisatie ecologische verbindingszones

Indicator	2012 t/m 2035	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	225	460	575	650

De verwachte realisatie per 31 december 2025 komt wat hoger uit dan eerder geraamd omdat enkele uitvoeringsprojecten eerder zijn opgeleverd. De streefwaarde voor 2025 is hierop aangepast.

Beheer van het Natuurnetwerk

Indicator	2025	2026	2027	2028
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	82.900	83.200	84.000	84.300

In mei 2025 zijn de definitieve realisatiecijfers per 31 december 2024 beschikbaar gekomen. De realisatie op dat moment is 200 ha lager dan eerder ingeschat. De meerjarenplanning is hierop aangepast.

Realisatie Faunapassages

Indicator	2023 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Aantal faunapassages (cumulatief)	100	75	80	85	90

De verwachting is dat in de periode 2023-2025 cumulatief het aantal van 75 faunapassages wordt gerealiseerd. Voor de periode na 2025 zijn alleen de structurele middelen van € 0,3 mln. per jaar beschikbaar, hierdoor valt de realisatie terug tot 5 passages per jaar. De meerjarenraming is hierop aangepast.

Kwaliteit van het Natuurnetwerk

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage van het NNN waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	64,4%	65,9%	67,4%	68,9%

De realisatie per 31 december 2025 komt naar verwachting overeen met de raming.

Wat willen we bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) mogen nooit achteruitgaan.

- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Uit de natuurdoelanalyses (NDA's) blijkt dat het huidige maatregelenpakket (stikstofreductie en natuurherstel (o.a. hydrologische maatregelen)) niet voldoende is om voor alle habitats/soorten de instandhoudingsdoelen te behalen. Het behalen van de instandhoudingsdoelen is voor deze habitats/soorten momenteel buiten bereik. Er moeten aanvullende maatregelen worden genomen om de stikstofdepositie verder te reduceren en de natuur verder te versterken. In december 2024 heeft GS daarom aanvullende maatregelen ten behoeve van stikstofreductie vastgesteld met de BOS 2.0. De pakketten van maatregelen en onderzoeken NDA's ten behoeve van natuurherstel/hydrologie zijn op 11 februari 2025 vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Indicator	2025	2026	2027	2028
Realisatie herstelmaatregelen* in N2000-gebieden: De voor natuurherstel te nemen herstelmaatregelen zijn uitgevoerd.**	4%	10%	20%	40%

**Maatregelen en onderzoeken zoals benoemd in door GS vastgestelde Pakketten van maatregelen en onderzoeken NDA's.*
***Voor veertien N2000-gebieden stellen we jaarlijks de realisatie van de maatregelen en onderzoeken uit de Pakketten van maatregelen en onderzoeken NDA's vast.*

Uit de natuurdoelanalyses (NDA's) van 2023 blijkt dat de kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten in de 15 Natura 2000-gebieden waarvoor de provincie Noord-Brabant voortouwnemer is, nog onvoldoende zijn. In al deze gebieden was het ecologisch oordeel van de Ecologische Autoriteit in 2023: 'Nee, tenzij'. Dit betekent dat er aanvullende maatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelen (behoud) te behalen en – waar mogelijk – te verbeteren.

Volgens de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) worden de NDA's elke 6 jaar geüpdatet. Dit houdt in dat de 15 NDA's die in 2023 zijn opgesteld, uiterlijk in 2029 zullen worden bijgewerkt. Deze updates zijn cruciaal om de voortgang van de natuurherstelmaatregelen te monitoren en waar nodig bij te sturen.

Ondanks recente wijzigingen in het nationale beleid blijft de provincie Noord-Brabant, samen met haar partners, zich inzetten voor het behoud en de verbetering van de (natuur)kwaliteit in en rondom de Natura 2000-gebieden. Het is van groot belang dat de komende jaren concrete maatregelen worden genomen, zodat bij de volgende actualisatie van de NDA's in 2029 een aantoonbare verbetering zichtbaar is in zowel de kwaliteit als de kwantiteit van habitattypen en soorten.

Wat willen we bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

De ambitie voor nieuwe en gezonde bossen is fors. Onderdeel van de ambitie is om de benodigde middelen te vinden door o.a. medeondertekenaars van het klimaatakkoord op hun medeverantwoordelijkheid aan te spreken, actief te zoeken naar nationale middelen en Europese fondsen en door de ambitie mee te koppelen met andere opgaven zoals woningbouw, energietransitie en circulaire economie. Met het toekennen van extra middelen via de Perspectiefnota 2025 en er zijn Rijksmiddelen toegekend voor bosrevitalisering in het kader van de koplopersprojecten No-regret en voor boscompensatie in het kader van de 2e fase Landelijk Programma Natuur. De beschikbare middelen voor bosuitbreiding en bosrevitalisering zijn vooralsnog onvoldoende om gestelde doelen te kunnen bereiken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bosuitbreiding en bosomvorming

Indicator	2023 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.500	2.000	3.000	4.000
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	3.000	3.500	4.000	4.500

De bosuitbreiding loopt volgens bovenstaande raming maar het aantal ha gerevitaliseerd bos blijft (sterk) achter, voornamelijk als gevolg van onvoldoende beschikbare middelen daarvoor. Derhalve is de meerjarenraming hierop aangepast.

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Indicator:

In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

De biodiversiteit staat onder druk ook buiten de N2000-gebieden. Maatregelen zijn erop gericht om kwetsbare soorten te behouden, maar het resultaat daarvan is met name mede afhankelijk van de mate waarin de transities naar een duurzame landbouw en energievoorziening en naar een natuurinclusieve samenleving effect sorteren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Indicator	2025	2026	2027	2028
Toename in 2030 t.o.v. 2023	-	≥49%	-	≥49%

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op vaatplanten en broedvogels uit het provinciaal meetnet plus de CBS-data over dagvlinders, reptielen en amfibieën, met als criterium dat ze op de Rode lijst staan, van kwetsbaar t/m ernstig bedreigd. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 49% (stand kwetsbare soorten t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd.

Gebaseerd op de concept indexbepaling (de resultaten van de dagvlinders moeten nog verwerkt worden) uit 2024 die 66% bedroeg. In 2026 wordt deze opnieuw bepaald.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

Indicator	2025	2026	2027	2028
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	-	≥79%	-	≥79%

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op die boerenlandvogels uit het provinciaal meetnet, die gebruikt zijn voor de aanwijzing van leefgebieden in het natuurbeheerplan ten behoeve van het agrarisch natuurbeheer. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 79% (stand boerenlandvogels t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd. De mogelijkheid bestaat dat, n.a.v. de doorvertaling van de Natuurherstelverordening en de inbreukprocedure vogelrichtlijn, deze (beginwaarde) index wordt bijgesteld.

Gebaseerd op de indexbepaling uit 2024 die 79% bedroeg. In 2026 wordt deze opnieuw bepaald.

Wat willen we bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering is overeengekomen.

Op 1 oktober 2024 heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu de nieuwe stikstofdepositiecijfers voor Natura 2000-gebieden gepubliceerd. Het betrof een actualisatie van landelijke gegevens van monitoringsjaar 2021 naar monitoringsjaar 2022. Afgelopen najaar kwam geen nieuwe prognose voor Natura 2000-gebieden voor 2030 beschikbaar. De volgende prognose wordt in het najaar van 2025 verwacht. Via de Memo gedeputeerde Actualisatie stikstofcijfers bent u over de actualisatie van de landelijke monitoringscijfers geïnformeerd.

Op basis van de nieuwe stikstofcijfers is het percentage stikstofgevoelige habitats in de 17 Natura 2000-gebieden met een depositie onder de Kritische depositiewaarde gestegen van ongeveer 9% in 2021 naar ongeveer 10% in 2022. Dit betekent dat in 2022 voor ruim 1.200 hectare de stikstofdepositie onder de Kritische depositiewaarde lag, terwijl dit voor ruim 11.000 hectare niet het geval was. De prognose voor 2030 blijft ongewijzigd, met een verwachting dat ongeveer 14% van het stikstofgevoelige oppervlakte onder de Kritische depositiewaarde zal komen, waardoor ongeveer 86% overbelast blijft. Wij verwachten de volgende actualisatie van de landelijke monitoringsgegevens van het RIVM in het najaar van 2025 te kunnen delen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reductie van emissie van stikstof

Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Wat willen we bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

We werken aan de bewustwording en inbedding van natuurinclusief werken binnen andere beleidsprogramma's en in samenwerking met externe partners. Dat doen we door middel van het opstellen van een Agenda Natuurinclusief Brabant als leidraad en door gemeenten te stimuleren te werken met soortenmanagementplannen ten behoeve van natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal plannen in uitvoering	pm*	pm*	pm*	pm*

**Planning volgt nadat in 2025 een eerste versie van de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgeleverd. Op basis hiervan wordt een uitvoeringsplanning opgesteld, die richting geeft aan vervolgstappen en de prioritering van plannen in uitvoering.*

In Q4 ligt een conceptversie van de Agenda Natuurinclusief voor aan GS, waarna verdere besluitvorming volgt. De indicator 'aantal plannen in uitvoering' wordt heroverwogen, gezien het meer procesmatige en integrale karakter van de agenda.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	5	10	30	50

Het aantal gemeenten dat in 2025 over een Soortenmanagementplan beschikt zal om en nabij de hierboven vermelde raming van 5 benaderen.

Wat willen we bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

Indicator:

- In 2050 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

In samenwerking met gemeenten, waterschappen, agrarische collectieven en het coördinatiepunt landschapsbeheer stimuleren we particuliere initiatiefnemers in het buitengebied om landschapselementen te herstellen of aan te leggen, en ondersteunen waar mogelijk het beheer daarvan.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage groenblauwe dooradering van het landelijk gebied (op basis van definities van de landelijke systematiek)	6,80%	6,93%	7,05%	7,18%

De vooruitzichten zijn goed. Er lopen op dit moment veel initiatieven voor realisatie van groenblauwe dooradering, zowel in de voorstellen van de GGA-gebieden als elders in de provincie. De inzet via de stimuleringsregeling Landschap (StiLa) blijft onverminderd groot en in lijn met de bijbehorende ramingen.

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Wat willen we bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

Het realiseren van meer groen in de directe omgeving doen we nadrukkelijk in samenwerking met anderen en daarom stimuleren we dat meer Brabanders én organisaties hieraan bijdragen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren vergroening van de wijk

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom*	-	-	300.647.153	-

** De nulwaarde uit 2023 is vastgesteld op: 292.295.843 m^2. De meting herhalen we in 2027 en 2030. Het streefgetal voor 2027 is bepaald op basis van een 5% toename in 2030.*

De eerste meting heeft plaatsgevonden in 2023. Deze herhalen we in 2027. We stimuleren samen met partners dat meer Brabanders én organisaties meedoen om meer groen in de omgeving te creëren.

Wat willen we bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

Indicator:

- Behoud van het aantal actieve ‘groene’ vrijwilligers

Groene vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage aan het beheer, behoud en de beleving van natuur en landschap. De gezamenlijke inzet van de groene vrijwilligers is een belangrijke maat voor de betrokkenheid van de Brabanders bij de natuur en vertegenwoordigt een enorme inbreng aan expertise, kennis en tijd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren van het aantal actieve 'groene' vrijwilligers

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal 'groene' vrijwilligers dat via project Natuurverbinders in beeld is*	10.000	-	10.000	-

** Referentie 2019 (laatst bekende meting): 10.000.*

De meest recente telling van juni 2025 door het project Natuurverbinders laat zien dat het aantal vrijwilligers gelijk is gebleven ten opzichte van de telling van 2019: circa 10.000 vrijwilligers.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden.

Wat willen we bereiken?

Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS): Brabantse burger wordt in 2030 minder blootgesteld aan ZZS en potentieel ZZS (pZZS) dan in 2023. De emissies van ZZS en pZZS door bedrijven naar water, bodem en lucht zijn in 2030 gehalveerd ten opzichte van 2023

Indicator:

- emissie ZZS: Top 3 van ZZS die het meest voorkomen bij bedrijven die onder provinciaal gezag vallen, namelijk; Lood, Nikkel en Cadmium, daalt.

De emissie naar riool is in het algemeen afgenomen sinds 2000. De emissie naar lucht wisselt sterk over de jaren heen.
Bedrijven zijn sinds 1 januari 2025 verplicht gegevens over ZZS-emissies zelf in een nieuwe nationale database te zetten. Deze database wordt momenteel aangevuld met historische data en naar verwachting in 2026 openbaar gemaakt.

Wat gaan we daarvoor doen?

Zeer zorgwekkende stoffen: minimalisatieverplichting voor provinciale bedrijven

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:				
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen	100%	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%	100%
- Waar mogelijk op basis van het Vermijdings- en reductieprogramma maatregelen gerealiseerd zijn voor ZZS	PM**	100%	100%	100%

** Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.*
*** Bij de vorige Burap is de streefwaarde m.b.t. 'maatregelen gerealiseerd', gewijzigd naar PM voor 2025. De Omgevingsdiensten zijn vanaf 2026 in staat om de opgenomen maatregelen digitaal te registreren en inzichtelijk te maken.*

In Q1 2026 worden de vernieuwde VRPs opgeleverd door de bedrijven. Deze worden in de loop van 2026 goedgekeurd en blijven dan vijf jaar geldig. De afvalbedrijven werken aan een 'eerste' VRP in 2025 en die blijven dan ook vijf jaar geldig.

Wat willen we bereiken?

Luchtkwaliteit: 50% gezondheidswinst uit Brabantse bronnen ten opzichte van 2016

Indicator:

- WHO-advieswaarde PM_{10} van 15 µg/m^3 en NO_2 van 10 µg/m^3 in 2030 in Brabant
- WHO-advieswaarde $PM_{2,5}$ van 5 µg/m^3 in 2040 in Brabant
  (Monitor RIVM: Luchtkwaliteit: [GIK] Dashboard Gezondheid 2024)

Voor 2030 berekent het RIVM wat op basis van het effect van het vastgestelde beleid de concentraties worden (prognose). Volgens het scenario met de aanvullende maatregelen waaronder de SLA-maatregelen (VES) is in 2030 de gemiddelde blootstelling (in ug/m^3) voor NO_2 10,3 en voor $PM_{2,5}$ 7,5 (RIVM, 2024). PM_{10} is niet berekend.

Wat gaan we daarvoor doen?

Luchtkwaliteit: gezondheidswinst door schonere lucht

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage gemeenten dat deelneemt aan het Schone Lucht Akkoord	45%	52%	59%	67%

Het aantal deelnemende gemeenten aan SLA is toegenomen met 1 naar 29 van de 56 Brabantse gemeenten (51%). Hierin loopt Brabant als provincie voorop.

Wat willen we bereiken?

Geluid: Nieuwe geluidshindersituaties voorkomen en hinder van bestaande overlastsituaties terugdringen.

Indicator:

- Afname van het percentage Brabanders die ernstige hinder ondervinden door geluid.

In 2024 geeft 17% (2020 was 25%) van de Brabanders aan ernstige hinder te ondervinden van m.n. scooters/brommers, verkeer en buren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Geluid: beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB) (provinciale wegen)	4.000	3.600	3.200	2.800

Verwachting is dat deze streefwaarde gehaald wordt, definitieve cijfers saneringslijst worden eind 2025 verwacht.

Wat willen we bereiken?

Geur: Voor bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag wordt voldaan aan de grenswaarden, zoals opgenomen in de beleidsregel industriële geur. Voor geur veehouderij geldt dat de cumulatieve geurhinder of achtergrondbelasting op geurgevoelige objecten in de bebouwde kom niet hoger is dan 12% en in het buitengebied niet hoger dan 20%.

Indicator:

- aantal bestaande overlast situaties geur neemt af of blijft gelijk (van bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag)

Voor industrie neemt het aantal klachten af (zie hieronder).
Voor veehouderij laat de trend een afname zien.

Wat gaan we daarvoor doen?

Geur: aantal klachten over geurhinder

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal klachten over geurhinder	4.785	4.306	3.875	3.488

Aantal klachten in 2024 bedroeg 4761, waarvan 875 betrekking hebben op bedrijven onder provinciaal gezag.

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving; Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel, Wonen, Werken en Leefomgeving en Economie wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Er wordt ingezet om de onderdelen uit de beleidskaders en uitvoeringsagenda's zo goed mogelijk door te vertalen naar VTH en het betrekken van de VTH-uitvoering bij de beleidsontwikkeling.
We merken dat de uitvoering soms in de knel komt door het ontbreken van (landelijke en provinciale) beleidskeuzes. Dit soort complexe uitvoeringsvraagstukken werken we samen met de beleidsprogramma nader uit.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2025	2026	2027	2028
De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%

Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

** We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.*

- In het eerste deel van 2025 hebben we weinig vergunningen kunnen verlenen voor Natura2000-activiteiten. Het ontbreken van een voldoende geborgd maatregelenpakket en ontwikkelingen in jurisprudentie maakt dat deze vergunningverlening zeer beperkt kan plaatsvinden. De ontwikkeling van de handreiking passende beoordeling voor chemische luchtwassers werd gepauzeerd vanwege onvoldoende borging voor vergunningverlening.
- Bij bedrijven is bereidheid tot vrijwillige deelname regeling CO_2-reductie (maatwerkaanpak). Echter,de uitvoering in de praktijk om verschillende redenen lastig, waardoor deelname beperkt blijft.
- Het intrekkingsbeleid voor latente stikstofruimte in natuurtoestemmingen is op 20 mei jl. vastgesteld door GS. Daarmee is de maatwerkaanpak voor de grootste industriële bedrijven van kracht en heeft de ontwerpverordening voor de regels voor veehouderijen de zienswijzeperiode doorlopen. Middels een statenvoorstel wordt de wijziging aan PS ter besluitvorming aangeboden in het vierde kwartaal van 2025.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Natuur

- Rijksacties rond natuurvriendelijk isoleren werken zeer verstorend en vertragend op de door provincie ingezette koers om te komen tot Soortenmanagementplannen waardoor de raming voor het opstellen van de plannen mogelijk niet gehaald wordt.
- Voor verschillende specifieke uitkeringen is het nog onzeker op welk niveau de realisatie voor dit jaar uit zal komen. Dit gaat bijvoorbeeld over de projectvoorstellen van de aanpak landelijk gebied (ALG), die de komende maanden verder uitgewerkt worden met de partners. Hiervoor worden later dit jaar middelen vanuit de specifieke uitkering (SPUK) Landelijk Programma Natuur fase 2 en de SPUK no regret maatregelen toegekend. Een exacte raming van de lasten voor 2025 is op dit moment lastig te maken ook omdat nog niet duidelijk is of de middelen via een subsidie of een andere wijze beschikbaar worden gesteld.
- Voor meerdere subsidieregelingen is het lastig om de uitgaven precies te ramen. Vanuit verschillende regelingen worden vrijwel alleen grote subsidies verstrekt, waardoor het

verlenen van een subsidie in het huidige of het volgende jaar groot verschil kan maken voor de realisatie in een bepaald jaar. Andere regelingen ontvangen soms laat in het jaar grote aantallen aanvragen waardoor onzeker is of alle subsidieaanvragen nog dit jaar beschikt kunnen worden. Deze onzekerheden spelen bijvoorbeeld bij de subsidieregeling natuur, onderdeel instandhouding N2000 of de Stimuleringsregeling Landschap.
- De kosten voor natuurbeheer via de subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) lopen op de komende jaren. Op landelijk niveau worden de standaardkostprijzen voor SNL-beheer geëvalueerd en die hun doorwerking gaan krijgen per 2026 en wat mogelijk ook tot (forse) kostenstijgingen leidt. Voor de verhoging van het subsidiepercentage voor SNL-beheer van 75% naar 84% worden we gecompenseerd door het Rijk tot en met 2030 (vanuit de middelen voor het Landelijk Programma Natuur). Deze middelen zijn echter niet structureel. Voor de tariefstijging worden we vooralsnog niet gecompenseerd door het Rijk.

Milieu

1. Uitkomst van ruimtelijke claim/uitbreiding van defensie op ruimtebeslag en gevolgen voor milieu aspecten (m.n. geluid, regionale luchtvaart).

- De doelstelling van 'externe veiligheid' om het veiligheidsniveau van 2023 voor de toekomst te handhaven staat onder druk. Dit komt door een discussie op landelijk niveau (ministerie van I&W) over het al dan niet handhaven van de risicoplafonds.
- De Europese Unie heeft strengere regels voor luchtvervuiling vastgesteld
  Deze dragen bij aan gezondere lucht. Als gevolg moeten provincies en gemeenten vanaf 2030 eerder ingrijpen als de luchtvervuiling te groot wordt.
- Door de juridische complexiteit rondom het thema voorzorgsbeginsel en zorgplicht staat de ambitie voor het scherper vergunnen bij diverse milieuthema's zoals ZZS, PFAS, geur en luchtkwaliteit onder druk.
- De mate van doelbereik voor Milieu is niet alleen sterk afhankelijk van Europees en nationaal beleid, maar ook van de afwegingen en prioriteiten binnen andere beleidsvelden van lagere overheden zoals de provincie zelf of gemeenten. Het is het dan ook noodzakelijk dat milieuaspecten in de besluitvorming worden meegenomen en in de afwegingen die gemaakt worden.

VTH

- De verwachting is dat de mogelijkheden tot vergunningverlening voor Natura2000-activiteiten de komende periode nog beperkt blijven en aan vele ontwikkelingen onderhevig zullen zijn. Zo wordt landelijk gewerkt aan nieuwe wet- en regelgeving ten aanzien van stikstof via de ministeriële commissie Economie en Natuurherstel. Er zijn twijfels over de houdbaarheid van een nieuwe rekenkundige ondergrens, die mogelijk ingevoerd gaat worden. Het risico daarbij is dat de ruimte om vergunningen te verlenen weer kan wijzigen na de eerste rechtelijke toets. Ook de Raad van State heeft gewezen op dit risico. Een aanvullend risico is dat bij een onvoldoende landelijk pakket met maatregelen, extra handhavings- of intrekkingsverzoeken worden ingediend. Dit zou kunnen leiden tot gedwongen handhaving op bijvoorbeeld de PAS-melder of het moeten intrekken van vigerende vergunningen.
- Het beleidskader Milieu met bijbehorende uitvoeringsagenda 2024-2027 is vastgesteld. Hierin zijn de ambities voor Omgevingsveiligheid opgenomen, aanvullend op de wettelijke taken.
- Het project vergunningen bij Indirecte lozingen heeft vertraging opgelopen. Dit heeft te maken met de complexiteit en de beperkte beschikbare capaciteit met kennis van beoordelingsmethodieken. Uit de pilot komt naar voren dat het veel uitzoekwerk in

industriële bedrijfsprocessen en stoffen, chemie en afvalwatertechnologie vergt. Beoogde afronding Pilot (Fase 1) eind 2025 blijft vooralsnog staan.
- Het werken onder de Omgevingswet wordt binnen de provincie Noord-Brabant nader vormgegeven. De Omgevingswet vraagt aan overheden cyclisch te werken en daarvoor de instrumenten in te richten en te benutten zoals de wet deze beschikbaar stelt. Voor een goede doorvertaling van verzoektaken vanuit ontwikkelprogramma's naar de programmering en inzet van VTH is het nodig om beleidsdoelen, beleidsresultaten en acties met concreetheid te formuleren: VTH is het sluitstuk van cyclisch werken.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

4. Natuur en milieu	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	187.539	23.346	210.885
Baten	48.960	6.813	55.773
Saldo baten en lasten	138.579 N	16.532 N	155.111 N

5 Programma Economie, kennis en talentontwikkeling

Inleiding

Brabant heeft een sterke, innovatieve, open, internationaal concurrerende en verbonden economie. Dat is mede de reden voor onze hoge welvaart en het feit dat ons bedrijfsleven innovatief en concurrerend kan zijn. Geopolitiek gezien ziet de wereld er anders uit dan een paar jaar geleden. We zien schuivende machtsverhoudingen en de verwachting is dat grootmachten vaker botsen op het vlak van politiek, economie, defensie en energie. Dat zet het wereldwijde open economische systeem steeds meer onder druk. Als provincie hebben we niet zozeer directe invloed op de macro-economische ontwikkelingen en de geopolitieke verhoudingen in de wereld – de val van het kabinet Schoof-I heeft overigens ook niet bijgedragen aan het verkleinen van onzekerheden en versnellen van transities. Wel hebben we enigszins invloed op de economische randvoorwaarden in Brabant, zoals arbeidsproductiviteit, kennis en onderwijs, fysieke en digitale infrastructuur, efficiënt inzetten en hergebruiken van grondstoffen en toegang tot kapitaal. Daarnaast zetten we onze middelen en capaciteit in op (strategische posities op technologische) innovaties, initiatieven en projecten die aan de ene kant bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen (missiegedreven) en die aan de andere kant het verdienvermogen van de toekomst van Brabant en Nederland veiligstellen.

We hebben als provincie in het tweede en derde kwartaal doorgepakt in de effectuering van de Uitvoeringsagenda Economie, Kennis & Talentontwikkeling 2024-2027 ‘Onderweg naar een toekomstbehendige economie’. Zo hebben we (opnieuw) subsidie beschikbaar gesteld voor doorbraakprojecten met ingrijpende impact op de transitie van lineaire naar een circulaire economie en is de vierde subsidieregeling MKB-innovatiestimulering topsectoren Zuid-Nederland van kracht. Daarnaast zijn we samen met Brabantse gemeenten, de BOM en de triple-helixorganisaties gestart met zogenaamde Brabant Coaches, die ondersteuning bieden aan ondernemers op een breed terrein van digitalisering en AI, circulair ondernemen, cyberweerbaarheid tot arbeidsproductiviteit. Verder hebben we met het ministerie van Economische Zaken van Baden-Württemberg een Memorandum of Understanding ondertekend, dat onze langdurige samenwerking op het gebied van bedrijfsleven, technologie en innovatie officieel bezegelt. Versterkende samenwerkingen op gebied van waterstoftechnologieën, batterijtechnologie en life sciences tussen Duitse en Brabantse bedrijven, onderzoeksinstellingen en publieke stakeholders zijn daarvan enkele voorbeelden. Tevens hebben we de interregionale samenwerking rond innovatieve projecten gestimuleerd en gefinancierd via ‘VInnovate’ (opgesteld door regio’s binnen het Vanguard Initiative; een alliantie van de meest geavanceerde industriële regio’s in Europa), en hebben al drie Brabantse bedrijven daadwerkelijk subsidie ontvangen. Bovendien hebben we een succesvolle netwerkbijeenkomst georganiseerd met 120 aanwezige (Brabantse) partners en collega’s onder de noemer ‘Brabant vooruit: economische kansen in tijden van verandering’.

Verder staat de Nederlandse economie voor de dubbele uitdaging om de (arbeids)productiviteit te verhogen én tegelijkertijd duurzamer te worden. Zonder deze aan elkaar te verbinden is onze economie minder toekomstbestendig. Rabobank berekende in juli jongstleden dat regio Brainport Eindhoven beide weet te combineren en daardoor samen met Groot-Amsterdam een hoog duurzaam verdienvermogen heeft. Bedrijven in deze regio's zijn hoogproductief (samen zijn ze verantwoordelijk voor bijna de helft van de productiviteitsgroei in Nederland) en verder in de transitie naar een duurzame economie. Ook Midden-Brabant behoort tot de koplopers en loopt met name voorop in de transitie naar een duurzame en inclusieve economie. In Noordoost-Brabant loopt deze transitie wat achter – het kent relatief weinig koplopers en veel achterblijvers – tegelijkertijd kende de regio in de afgelopen jaren een sterke productiviteitsgroei. West-Brabant heeft op haar beurt ook weinig koplopers, maar juist ook weinig achterblijvers in de transitie en kent het tevens nog een opgave om de productiviteit te verhogen. We blijven aandacht houden voor de toekomstbestendigheid van onze Brabantse regio's en economie.

Wat willen we bereiken?

Brabant is een vooraanstaande speler in het Europese innovatiesysteem

Indicatoren:

- We streven naar een structurele top-15 notering in de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie in 2030.

Momenteel (laatste meting 2025) bezet Brabant plek 26 met 146,2 punten (waar we in 2022 nog op plek 25 (139) stonden en in 2021 op plek 36 (137,3)).

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren en faciliteren van het Brabantse MKB om innovatieve producten op de markt te brengen die bijdragen aan (een van de) vijf missies of de ontwikkeling van sleuteltechnologieën

Indicator	2025	2026	2027
We ondersteunen per jaar 200 kleine of middelgrote MKB'ers (op basis van de MIT-regeling samen met het rijk) die werken aan innovatie voor nieuwe producten, diensten of productieprocessen	200	200	200

De MIT is een regeling samen met het Rijk. Voor 2025 is voor MIT Haalbaarheids-projecten de verwachting dat er 168 projecten worden ondersteund. T.a.v. MIT R&D-projecten, openstelling heeft een looptijd t/m 16 september en is dus nog niet bekend hoeveel aanvragen er worden ingediend. Het Rijk overweegt vanaf 2026 te bezuinigen op deze (R&D-)regeling. Als dit doorgaat, zal dit effect hebben op het kunnen behalen van de doelstelling.

Mogelijk maken en stimuleren van doorbraken en toepassingen van nieuwe technologieën door de ontwikkeling van nieuwe Brabantse coalities en de uitbouw van bestaande coalities

Indicator	2025	2026	2027
In 2027 hebben we voor alle missies technologische doorbraken en nieuwe toepassingen (mede) mogelijk gemaakt met nieuwe coalities	2	3	2

De verdieping van de innovatiecoalitie Nucleaire energie voor de toekomst is gerealiseerd met het project PROMOSA (Pilot foR suppOrting MOlten Salt technology demonstration). De innovatiecoalitie Brabant House of Cyber wordt met partners opgewerkt en na verwachting dit najaar gelanceerd.

We organiseren internationale innovatie samenwerkingen.

Indicator	2025	2026	2027
Aantal bedrijven en kennisinstellingen die actief betrokken zijn bij door ons georganiseerde internationale ontmoetingen.	100	100	100

In de eerste helft van het jaar zijn ongeveer 50 bedrijven actief betrokken en gezien de geplande activiteiten in tweede helft van 2025, wordt het aantal van 100 bedrijven, die actief betrokken zijn, naar verwachting wel gerealiseerd.

Wat willen we bereiken?

Brabant heeft internationaal een uitstekende economische concurrentiepositie.

Indicatoren:

- We streven naar een top-15 notering in de Regional Competitiveness Index van de Europese Commissie in 2030.
- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)

De laatste index die gepubliceerd is (maart 2023) is die van 2022 en daar staat Brabant op de 4e positie met 140,6 punten. Dat is een flinke stijging ten opzichte van 2019, toen Brabant nog plek 20 (137,6) bezette.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspelen op uitdagingen en belemmeringen voor het Brabantse vestigingsklimaat

Indicator	2025	2026	2027
We hebben voor drie schaarstevraagstukken, strategische perspectieven ontwikkeld en geïmplementeerd.	2 ontwikkeld	1 ontwikkeld	3 geïmplementeerd

Er wordt gewerkt aan een schaarsteperspectief over ruimte. Deze wordt einde van het jaar opgeleverd, zodat input van de ruimtelijke visie van het Rijk en het adviesrapport Regionale Meerwaarde van BrabantAdvies hierbij betrokken kunnen worden. Met het tweede strategische perspectief is nog niet gestart en is het de vraag of deze aan het einde van het jaar gereed zal zijn.

Ontwikkelen, benutten en behouden van voldoende talent op alle niveaus

Indicator	2025	2026	2027
We hebben onze aanpak om afgestudeerden te behouden voor het Brabantse MKB in tekortsectoren herijkt en geïmplementeerd.			

Naar verwachting wordt in het najaar een eerste uitrol gerealiseerd van onze aanpak.

Versterken van het fundament van de Brabantse data-economie, door inzet op de datamaturiteit van het stuwend MKB, het opleiden en behouden van datatalent, het verbeteren van de digitale infrastructuur en het verhogen van onze cyberweerbaarheid

Indicator	2025	2026	2027
In 2027 zijn 1.000 innovatieve MKB-bedrijven geadviseerd en begeleid over digitale transformatie en andere transitiethema's	250	250	250

Sinds begin 2025 zijn in alle regio's Brabantcoaches gestart. In de eerste helft van 2025 zijn 95 bedrijven geadviseerd. We verwachten dat de coaches na deze aanloopperiode een inhaalslag maken en het aantal van 250 in 2025 alsnog gerealiseerd wordt.

Wat willen we bereiken?

In de Brabantse samenleving plukt iedereen de vruchten van economisch succes.

Indicatoren:

- We streven ernaar om in 2030 op de CBS-indicatoren voor brede welvaart 'bbp per hoofd bevolking' en 'Opleidingsniveau' beter dan wel gelijk te scoren ten opzichte van 2020 (startdatum Beleidskader)
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator).

Het bruto binnenlands product (bbp) per hoofd van de bevolking in Brabant is in 2023 (laatst bekende cijfer) gestegen tot €54.500, waar dat in 2020 nog €49.700 betrof. Het opleidingsniveau is in 2023 ten opzichte van 2020 gestegen. Tegenwoordig heeft in Brabant 31,5% HBO of WO als hoogst behaald onderwijsniveau (in 2020 was dat nog 29,9%). Terwijl hoogst behaald onderwijsniveau van Havo, VWO en MBO2-4 nagenoeg gelijk is gebleven 41,7% in 2023 t.o.v. 42% in 2020.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verhogen van de welvaartsniveaus in alle Brabantse regio's door de kracht van de ene regio te verbinden aan de andere regio.

Indicator	2025	2026	2027
We hebben met de regio's afspraken gemaakt en een aanpak ontwikkeld die ervoor zorgt dat we meer hoogwaardige industrie voor Brabant behouden.	Afspraken gereed	Aanpak gereed	In uitvoering

Met het Ruimtelijk-Economisch Handelingsperspectief (REH) is een eerste gezamenlijke basis gelegd voor regionale afstemming en benutting van onderlinge kracht. Concrete afspraken over behoud/versterking hoogwaardige industrie volgen in 2026.

Opstarten en/of uitvoeren van projecten gericht op innovatie in de zorg en/of preventie (bijdrage programma EKT aan Beleidskader Gezondheid)

Indicator	2025	2026	2027
Aantal projecten	1	1	1

De inzet vanuit EKT is gericht op het stimuleren van innovaties in de zorg met als doel gezondheid op langere termijn te verbeteren. Via de innovatiecoalities Regeneratieve geneeskunde (Regmed) en medische technologie (Medtech) zijn projecten en interventies gerealiseerd die bijdragen aan betere zorg en gezondheid in Brabant. We stimuleren innovaties rondom medicijnontwikkeling door aandeelhouderschap en ondersteuning van de doorontwikkeling van Pivot Park. Met datadeelprojecten ihkv BrabantRing werken we aan goede, snelle en veilige zorg op afstand.

Wat willen we bereiken?

De Brabantse economie is verregaand circulair.

Indicatoren:

- Het gebruik van niet-vernieuwbare grondstoffen is volgens de landelijke afspraken met 50% verminderd in 2030.

Het Rijk heeft geconcludeerd dat deze indicator erg moeilijk te monitoren is en werkt daarom aan een herziening van deze doelstelling. Als provincie hebben we ook ondervonden dat het meten van grondstofgebruik uitdagend is en daarom volgen we dat traject met interesse. De data die wel beschikbaar is lijkt te wijzen op een recente daling van grondstofgebruik in Brabant, maar het is niet duidelijk of dat genoeg zal zijn om de doelstelling voor 2030 te halen. Naast onze inspanningen zal daarvoor meer nodig zijn van andere partijen, zoals het Rijk.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reduceren van het gebruik van primaire grondstoffen

Indicator	2025	2026	2027
In 2027 is de ketenaanpak in de maakindustrie in uitvoering gebracht voor prioritaire productgroepen (kapitaalgoederen): semicon, machinebouw algemeen.			

We hebben diverse projecten/activiteiten uit de Uitvoeringsagenda uitgevoerd of in ingang gezet (zoals bijv. de Subsidieregeling Doorbraakprojecten, de ontwikkeling om te komen tot 2 Innovatiecoalitie's).

Ontwikkelingen en onzekerheden

Als onzekerheden zijn zeker aan te merken:

- Geopolitieke ontwikkelingen, inclusief aangekondigde importheffingen
- Een wedloop om kritieke technologieën en grondstoffen en kwetsbare bevoorradingslijnen
- Marginalisering van potentiële cofinanciering voor innovatie en industrie ten opzichte van vorige bestuursperiode (zoals NGF)
- Financiële situatie bij Brabantse gemeenten
- I.v.m. afhankelijkheid derden geldt voor subsidiebeschikkingen m.b.t. MKB, Innovatiecoalities, campussen, Talentontwikkeling en DataEconomie dat het onzeker is of (alle) subsidiebeschikkingen nog in 2025 gerealiseerd kunnen worden of dat deze doorschuiven naar begin 2026
- Europese Programma's/MIT; M.b.t. EFRO-bijdrage, Europese programma's en MIT gaan we v.w.b. cofinanciering (Europese) programma's, uit van de subsidieplafonds van de opengestelde regelingen. De daadwerkelijke (beschikkingen van deze) projecten kunnen natuurlijk lager uitvallen of later plaatsvinden ook hierbij zijn we afhankelijk van derden.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

5. Economie	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	59.553	34.417	93.970
Baten	7.220	30.095	37.315
Saldo baten en lasten	52.333 N	4.322 N	56.655 N

6 Programma Energie

Inleiding

Om een eerste beeld over het toekomstige energiesysteem op te stellen is eind 2024 de bouwstenennotitie Energieperspectief 2050 opgeleverd, waarna de startnotitie in maart oordeelsvormend besproken is. Dit jaar wordt het Energieperspectief 2050 voorbereid, zodat vaststelling in 2026 volgt. Tevens is de Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK 2.0) opgeleverd. Beide producten spelen een belangrijke randvoorwaardelijke rol bij de voortgang van de energietransitie. De energietransitie kan alleen slagen, wanneer de beschikbaarheid van energie (in verschillende vormen) geborgd is.
Op dit moment speelt de schaarste op het energienet een steeds grotere belemmerende rol bij de voortgang van de energietransitie. Het oplossen van deze transportcapaciteit heeft dan ook onze volle aandacht. Hierbij ligt niet alleen de focus op het verder uitbreiden en versterken van het elektriciteitsnet, maar ook op het slimmer gebruiken van het bestaande net. Zoveel als mogelijk moet voorkomen worden dat maatschappelijke en economische ontwikkelingen belemmerd worden door een gebrek aan transportcapaciteit.
Hetzelfde gebrek aan transportcapaciteit belemmert en vertraagt deels ook de realisatie van grootschalige opwekprojecten. De afspraken uit de Regionale Energie Strategieën 1.0 (RES), te weten 6,6 Terawattuur (TWh) aan opwek van hernieuwbare energie in Brabant, liggen daardoor achter op schema. Of de gewenste hernieuwbare opwek in 2030 gerealiseerd kan worden is onderwerp van gesprek met de RES regio's. Wanneer dit streefdatum niet kan worden gehaald, zetten alle partijen zich in om de afspraken later alsnog te behalen.
De regio Moerdijk speelt nu en in de toekomst een sleutelrol in de (inter)nationale en regionale energieopgave. In de regio Moerdijk komen veel grote energie-infrastructurele projecten samen. Vanwege de grote ruimtevraag in het gebied is de Ontwerptafel Powerport regio Moerdijk opgericht.
De warmtedialogen zijn afgerond en de resultaten zijn in het najaar van 2024 met uw Staten gedeeld. De verkenning naar een regionaal warmtebedrijf is in 2025 voortgezet, waarbij de focus ligt op de financiële en juridische haalbaarheid.

Verder is de uitvoeringsagenda Energie, na vaststelling eind 2024, voortvarend opgepakt, zoals:

- Sterkere regie op netcongestie door meer duidelijkheid te creëren en inzetten op steviger samenwerken (zie Statenmededeling);
- Goede bezochte Werkplaats 'Energie Brabant': met kennissessies (webinars) voor energieprofessionals in Brabant spelen we in op een duidelijke behoefte uit het veld om meer inzicht in de energietransitie en alle uitdagingen die daarbij komen kijken op te doen.
- De Bijdrageregeling versterking biodiversiteit en versnelling energiebesparing is opengesteld. Dankzij deze steun helpen we gemeenten en hun inwoners aan een lagere energierekening én creëren ze meer ruimte voor mens en dier, zoals vleermuizen en vogels. De bijdrage uit paragraaf 3 (van €6.500.000) is specifiek bedoeld voor het versnellen van energiebesparing door isolatie;
- Naast de ontzorgingsloketten voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed is het ontzorgingsloket voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) geopend en is de tranche van Klein Maatschappelijk Vastgoed 1 afgerond.
- We laten een plan-MER uitvoeren om in beeld te krijgen welke mogelijkheden er in De Pielis (gemeente Bergeijk) zijn voor de opwek van hernieuwbare energie.

- De subsidieregeling naderingsdetectiesysteem voor windturbines is dit jaar nogmaals opengesteld. Met dit detectiesysteem gaat de obstakelverlichting alleen aan bij nadering van vliegtuigen. Hiermee kan hinder voor omwonenden (deels) voorkomen worden.
- Voor twee ondergrondse kabeltracés pakken we de rol van bevoegd gezag op met als doel het voorkomen van vertraging en waar mogelijk versnelling van de uitvoering;
- Subsidieregeling voor haalbaarheidsstudies energyhubs is opengesteld om het gebruik van het elektriciteitsnet te optimaliseren;
- Op dit moment wordt door provincie, RWE en inwoners van Dinteloord invulling gegeven aan de afspraken Sociale Randvoorwaarden bij windpark Karolinapolder (afronding 2026).
- In samenwerking met Enexis en Vattenfall schaalt de provincie het netbewust laden op zodat de laadinfrastructuur voor personenauto's piekvragen op het net vermindert, zonder dat dit de mobiliteit van de elektrische rijder beperkt.

Bij opstellen van de uitvoeringsagenda Energie hebben we de beoogde resultaten voor de eerste twee jaar uitgewerkt en hebben we een inschatting gemaakt van de bijdrage aan onze hoofddoelen. Hiermee behouden we focus. We wegen jaarlijks af welke activiteiten het beste aansluiten op de behoefte van de samenleving en ontwikkelingen die zich voordoen op verschillende schaalniveaus, zodat we de beschikbare capaciteit effectief inzetten. Ook bij nieuwe ontwikkelingen/initiatieven gedurende de uitvoeringsperiode die van invloed zijn op onze opgaven, dient telkens een afweging gemaakt te worden of de provincie hieraan meewerkt of niet. Met de voortgangsrapportage Energie vullen we ook de beoogde resultaten voor 2026 en 2027 in, welke in deze burap verwerkt zijn.

De meest recente beschikbare informatie over de indicatoren Energie en aanvullende, inhoudelijke data is te vinden in de Monitor Energieagenda 2019-2030.

Wat willen we bereiken?

In 2030 realiseren we 55% minder CO_2-uitstoot in Brabant ten opzichte van 1990. We streven ernaar om in 2050 klimaatneutraal te zijn.

Indicator:

- De uitstoot van energie gerelateerde CO_2 in Brabant (BBV-verplichte indicator).

Met betrekking tot de CO_2-uitstoot is in 2023 al een afname van 33% gerealiseerd. Het aandeel hernieuwbare energie in het totale energiegebruik bedraagt in 2022 12%. Hierbij wordt ervanuit gegaan dat de hernieuwbare energie die in Noord-Brabant wordt opgewekt ook in Noord-Brabant wordt gebruikt, in de praktijk kan dat afwijken.

Wat willen we bereiken?

In 2030 dient de helft van de energie (elektriciteit, warmte en brandstoffen) die in Brabant gebruikt wordt, opgewekt te zijn uit hernieuwbare bronnen, voornamelijk uit Brabant.

Indicatoren:

- De ontwikkeling van het totale energieverbruik in Brabant.
- De ontwikkeling van de opwek van hernieuwbare energie in Brabant (BBV-verplichte indicator).
- Totaal gevraagde vermogen voor afname op de wachtlijst bij Enexis
- Totaal gevraagde vermogen voor teruglevering op de wachtlijst bij Enexis
- Gemiddelde energiequota - Huishoudens waarbij de energierekening als aandeel van het inkomen (te) hoog is

De ontwikkeling van het totale energieverbruik in Brabant.
In 2022 is her totale energie verbruik in Noord-Brabant 239.6 PJ. In 2019 was het energieverbruik 277,4 PJ, er is dus een dalende trend.

De ontwikkeling van de opwek van hernieuwbare energie in Brabant.
Uit door Planbureau voor de Leefomgeving geverifieerde gegevens blijkt dat de Brabantse RES regio's per 1 januari 2024 ruim de helft van de opwekdoelstelling (6,6 TWh in 2030) hebben gerealiseerd. Regio's (met uitzondering van West Brabant) geven aan er rekening mee te houden dat realisatie van de doelstelling per 1 januari 2030 niet meer haalbaar is. Dat heeft nadrukkelijk te maken met zaken als netcongestie, mogelijke beperkingen die vanuit Defensie aan het ruimtegebruik worden opgelegd en een aanscherping van de zonneladder. Gedetailleerde informatie is te vinden in de Monitor energieagenda 2019-2030. Ook is er begin september naar aanleiding van de voortgangsrapportages van de RES'en een Statenmededeling toegezonden aan PS.

Totaal gevraagde vermogen voor afname op de wachtlijst bij Enexis
Aanvragen voor aansluiting op het elektriciteitsnet worden op een wachtlijst geplaatst. In juli 2025 kent de wachtlijst voor afname een omvang van 1589 MW (juli 2024 was 1344 MW) Bron: Enexis, Capaciteitskaart elektriciteitsnet. De toename laat zowel zien dat de uitbreidingen van het elektriciteitsnet de toegenomen capaciteitsvraag (nog) niet

kunnen bijbenen, maar ook dat de behoefte aan elektriciteit als toekomstbestendige energiebron (als alternatief voor fossiele energiebronnen) blijft toenemen.

Totaal gevraagde vermogen voor teruglevering op de wachtlijst bij Enexis
Knelpunten in het elektriciteitsnetwerk zorgen voor een wachtlijst voor een aansluiting voor de terug levering (opwek) van elektriciteit. In juli 2025 kent de wachtlijst voor invoeding een omvang van 898 MW (juli 2024 was 812 MW) Bron: Enexis Capaciteitskaart elektriciteitsnet. De toename laat zowel zien dat de uitbreidingen van het elektriciteitsnet de toegenomen capaciteitsvraag (nog) niet kunnen bijbenen, maar ook dat de behoefte om decentraal opgewekte elektriciteit aan het net te leveren blijft groeien.

Gemiddelde energiequota - Huishoudens waarbij de energierekening als aandeel van het inkomen (te) hoog is
Gemiddelde energiequota geeft het percentage huishoudens weer dat teveel betaald voor energie (meer dan 10% van het inkomen). Dit kan komen door een laag inkomen, een woning die slecht te verwarmen is, hoge energiekosten of een combinatie hiervan. In Brabant is dit in 2020 in 4,2% van de huishoudens het geval, in 2022 is dat 3,2%. Uit onderzoek van TNO blijkt dat de energiearmoede in Nederland in 2023 en 2024 is gestegen door hogere energieprijzen en het stoppen van steunmaatregelen. De verwachting is dat ook in Noord-Brabant deze stijging zich heeft voorgedaan. Via isolatie zetten wij ons in om het gebruik van energie te beperken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen gemeenten en faciliteren ontzorgingsloketten

Indicator	2025	2026	2027	2028
Ondersteunen opstellen soortenmanagementplannen (SMP)	Subsidieregeling opengesteld.	Regeling open.		
Faciliteren van ontzorgingsloketten: • Duurzaamheidsloket Sport • Ontzorgingsloket Maatschappelijk Vastgoed • Ontzorgingsloket Midden en Kleinbedrijf • Duurzame Monumentenloket	Loketten in uitvoering.	Loketten in uitvoering.	Loketten in uitvoering.	Loketten in uitvoering.

Door het ondersteunen van verschillende ontzorgingsloketten en het delen van kennis versnellen we de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed. Recent is een enquête onder eindgebruikers uitgevoerd, waaruit blijkt dat de huidige aanpak werkt.

Optimaliseren ruimtelijke procedures bij netuitbreidingen

Indicator	2025	2026	2027	2028
150 kV-kabeltracé Hapert – Eindhoven Zuid		voorkeursbesluit		Projectbesluit

150 kV-kabeltracé Eindhoven Oost Maarheeze		voorkeursbesluit	Projectbesluit

Intensieve voorbereidingen zijn gestart, o.a. in samenwerking met de 13 betrokken gemeenten en de netbeheerder TenneT.

Realisatie windparken (vergunningverlening)

Indicator	2025	2026	2027	2028
Windpark Bergeijk (De Pielis)		Voorbereiding	Voorkeursbesluit	Projectbesluit
Windpark Someren	Standpunt bepaling GS			

Voorbereidingen zijn gestart voor het op laten stellen van een Plan-Mer voor het windpark De Pielis (Bergeijk). In 2025 zal GS haar standpunt bepalen over het wel of niet nemen van een provinciaal projectbesluit voor het windpark Someren.

Energyhubs mogelijk maken

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal ontwerpen van Energy hubs (provinciale regeling) in Brabant mogelijk gemaakt (cumulatief)	2	17	25	
Aantal haalbaarheidsstudies naar Energyhubs (provinciale regeling)in Brabant mogelijk gemaakt (cumulatief)	18	30		

De subsidieregeling voor haalbaarheidsstudies staat open tot eind september. Op basis van huidige inzichten en gesprekken met de gemeentes zullen de ontwerpen voor Energyhubs meer tijd vragen, waardoor de verwachting is dat in 2025, twee Ontwikkel- en Ontwerpprojecten zijn afgerond, in 2026 15 en in 2027 8. Ook twee haalbaarheidsstudies schuiven naar verwachting door (was 20 in 2025).

Verkennen rol van Provincie bij regionaal Warmtebedrijf

Indicator	2025	2026	2027	2028
Nadere financiële en juridische verkenning.	In uitvoering	afgerond		

Samen met Energie Beheer Nederland (EBN) en Enexis is in 2025 gestart met de juridische en financiële verkenning naar een regionaal warmtebedrijf voor Brabant.

Opstellen Energieperspectief

Indicator	2025	2026	2027	2028
Energieperspectief opgesteld		Gereed		

De streefwaarde is naar 2026 verplaatst, zie Statenmededeling Voortgangsbericht Energieperspectief 2050. Er is voorzien in een uitgebreid traject voor burgerparticipatie om de betrokkenheid van inwoners en belanghebbenden optimaal te waarborgen. Het Energieperspectief 2050 dient uiterlijk vóór het zomerreces 2026 te worden vastgesteld.

Stimuleren laadinfra

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage van het publieke laadnetwerk in Brabant dat 'ruim' of 'voldoende' beschikbaar is volgens de landelijke definitie voor een dekkend laadnetwerk voor elektrische personen- en bestelvoertuigen.	>75%	>75%	>75%	>75%

De uitrol van publieke laadinfra in Brabant ligt op koers in verhouding tot de groei van elektrisch rijden. Het publieke laadnetwerk biedt (ruim) voldoende laadmogelijkheden voor EV-rijders.

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Netcongestie
  Vele ontwikkelingen in Noord-Brabant zijn afhankelijk van het tijdstip waarop huidige knelpunten op het elektriciteitsnetwerk binnen Brabant zijn opgelost. Dit geldt zowel voor het lokale/regionale net van Enexis als het nationale net van TenneT. De provincie is hierover intensief in contact is met de netbeheerders, medeoverheden, het Brabantse bedrijfsleven en belangenorganisaties.
- Ontwikkelingen uitvoering klimaatakkoord
  Hier zijn we mede afhankelijk van de vorming van een nieuw kabinet en de beleidsmatige inzet op energietransitie / klimaataanpak.
- Rijksmiddelen personele capaciteit
  Voor de uitvoering van het Klimaat en Energieakkoord zijn door het Rijk middelen beschikbaar gesteld tot 2026. Na een lange tijd van onzekerheid is in juli een brief

ontvangen van het ministerie van KGG waarin financiering, zij het afgeschaald, tot 2031 toegezegd is, Verdeling over de provincies volgt bij miljoenennota 2025.

- Wet Collectieve Warmte
  De Wet collectieve warmte (Wcw) is een belangrijke randvoorwaarde om te kunnen komen tot een regionaal warmtebedrijf. De Wcw is op 3 juli 2025 door de Tweede Kamer aangenomen. De wet is nu in behandeling bij de Eerste Kamer.
- Soortenmanagementplannen
  Rijksacties rond natuurvriendelijk isoleren werken zeer verstorend en vertragend op de door provincie ingezette koers om te komen tot Soortenmanagementplannen waardoor de raming voor het opstellen van de plannen (zie indicator Aantal soortenmanagementplannen in Programma 4 Natuur en milieu) mogelijk niet gehaald wordt.
- Realisatie (uitgaven) 2025
  Voor verschillende subsidieregelingen en specifieke uitkeringen (SPUK) houden we nauwlettend in de gaten waar de realisatie precies op uitkomt en waar nodig bijgestuurd moet worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de bijdrageregeling voor Versnelling energiebesparing door isolatie of voor de SPUK Regionale aanpak laadinfrastructuur.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

6. Energie	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	21.660	185	21.845
Baten	6.324	1.384	7.708
Saldo baten en lasten	15.336 N	1.199 V	14.137 N

7 Programma Landbouw en voedsel

Inleiding

De uitvoering binnen het programma Landbouw & Voedsel ligt grotendeels op schema. De vergunningverlening natuurvergunningen liggen al geruime tijd stil. Inmiddels zijn de activiteiten daarop aangepast, zodat het uitvoeren van de geplande activiteiten –die nog wel kunnen plaatsvinden- daar vrijwel geen last van ondervinden.
Belangrijk successen van de afgelopen periode zijn het opleveren van (de 80%-versie van) het Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen, de BZV 3.0 en het stappenplan om te komen tot duurzame verpachting van provinciale gronden.
We blijven achter bij de verdere toename van de biodiversiteitsmonitor en van het areaal peulvruchten en het is inmiddels onduidelijk of het rijk door wil gaan met de kwartiermakers gericht op het vergroten van de regionale afzet van biologische landbouwproducten.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van duurzame en circulaire landbouw

Indicatoren:

Streefwaarden	Nulmeting (2023)	Streefwaarde 2030
Geuremissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij	0,99 MouE/s	Significante afname
Ammoniakemissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij	15,2 kton/jaar	Significante afname
Totale fijnstofemissie uit stallen	1,5 kton/jaar	Significante afname

Er is een daling in alle drie de streefwaarden

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen plan van aanpak geuremissie en onderzoek naar aansluiten geuremissie landbouw en industrie

We werken aan projecten met Wageningen UR en het Brabants Burgerplatform om geurhinder beter te begrijpen en aan te pakken, zowel technisch als maatschappelijk. Omdat het Rijk nieuwe geurnormen aankondigt, zijn deze inzichten cruciaal voor een goed onderbouwd plan van aanpak.

Stimuleren van projecten/activiteiten ter verminderen van ammoniakemissies uit stallen (aantal: 4)

Ondanks dat vergunningverlening tegen veel belemmeringen aanloopt, ondersteunen we zes projecten die reeds vergund zijn maar nog niet gerealiseerd, of die passen binnen de bestaande vergunde randvoorwaarden. Deze initiatieven dragen direct of indirect bij aan vermindering van stalemissies voor ammoniak. Deze projecten richten zich op emissiearme en brongerichte stalsystemen, en op het vergroten van inzicht in emissies via monitoring. Voorbeelden zijn onder andere het Continu Meten project, Total Circular Farm Concept (TCF), Vencomatic Eco Air Care, PAVEX Wientjes, Jumpstart van Poppel en Groenewoud Gas.

Uitvoeren maatregelen schone luchtakkoord ter vermindering van de fijnstof emissie

Het project Beter Benutten biologische combi-Luchtwassers in de varkenshouderij loopt richting afronding. Het WUR-rapport is gepubliceerd.

Actualiseren regelgeving aangaande duurzame land- en tuinbouw en gezondheid

De Brabantse zorgvuldigheidsscore veehouderij versie 3.0 is gereed. We zijn vergevorderd met de nieuwe versie van de notitie handelingsperspectieven veehouderij en gezondheid en we spelen in op de ontwikkelingen rond het geitenmoratorium en de veehouderij en gezondheid omwonenden onderzoeken (VGO3).

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van economisch toonaangevende landbouw- en voedselsector

Indicatoren:

Streefwaarden	Nulmeting (2023)	Streefwaarde 2030
% plantaardige eiwitten in consumptiepatroon	40%	60%
Areaal peulvruchten in ha	445 ha	4750 ha

- Percentage consumptie plantaardig 2024 is 41,6%. Stijging is minimaal (landelijk).
- Areaal peulvruchten is afgenomen in 2024 (492 ha), hoewel er een sterke groei was in 2023. Dit wordt met name veroorzaakt door afname teelt veldbonen, andere teelten bleven stabiel. De groei blijft achter, waardoor er op dit moment niet kan worden gezegd of het doel in 2030 zal worden behaald.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bijdrage leveren aan innovatieve projecten per jaar via Landbouw Innovatie Brabant (LIB) (aantal: 30)

In 2025 zijn vooralsnog 25 nieuwe projecten gehonoreerd (peildatum 1 juli 2025).

Uitvoeren van een actiepakket binnen landelijk programma Bean Deal gericht op meer teelt en consumptie van plantaardige eiwitten

Binnen Bean Deal is een 3-jarig innovatief project gestart t.b.v. het stimuleren van de consumptie van plantaardige eiwitten, speciaal gericht op lokaal geteelde gewassen in Nederland. Drie initiatieven zijn al succesvol geworden voor droge soja, lupine en edamame.

Bijdrage leveren aan de Agroproeftuin Noordoost Brabant

AgroProeftuin Noordoost Brabant is onderdeel Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk zand waarin drie organisaties strategisch samenwerken. Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk zand heeft aanvraag meerjarige subsidie realisatie experimenteerlocatie ingediend bij LVVN.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van Natuur- en landschapsinclusieve landbouw

Indicatoren:

Streefwaarden	Nulmeting (2023)	Streefwaarden 2030
Toename aantal natuurinclusieve boeren	150	500
Areaal biologische landbouw in % van totaal	3,2	15
Bijdrage Brabantse Landbouw aan doelen van bodem en waterkwaliteit		Bijdrage leveren

- Eind oktober zal een statenmededeling naar de staten gezonden worden met een nadere duiding en appreciatie van de definitie van natuurinclusieve landbouw.
- De laatste meting op provinciaal niveau laat een lichte stijging zien, echter zal de stijging groter moeten worden om de ambitie in 2030 te halen. We zullen moeten kijken hoe we dit verder kunnen monitoren omdat het CBS is gestopt met het bijhouden van het areaal biologische landbouw per provincie, CBS levert alleen data op nationaal niveau.
- Natuurinclusieve en biologische bedrijven leveren door een duurzame en veelal extensievere bedrijfsvoering bij aan doelen t.a.v. bodem en waterkwaliteit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van agrariërs die Natuurinclusief willen (gaan) ondernemen met coaching en via de regeling “Grondfonds Natuurinclusieve Landbouw”

Streefwaarden	2024	2027
Ondersteunde agrariërs	85	350 totaal

Zowel de vraag naar ondersteuning door de coaches natuurinclusieve landbouw als het beroep op de regeling "grondfonds Natuurinclusieve Landbouw" groeit gestaag, conform ambitie.

Bevorderen van het aantal deelnemers aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij

Bij de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM, onderdeel van het programma Brabants Bodem) is het aantal deelnemers met de vierde en laatste openstelling in 2024 gegroeid naar 500. Dit is - ondanks een forse inzet op de werving van nieuwe deelnemers - minder dan het beoogde aantal van 650. Met 500 deelnemers is de BBM nog steeds het grootste project met doelsturing in Nederland. In Noord-Brabant is nu een derde van het aantal gespecialiseerde melkveebedrijven deelnemer aan de BBM.

Ondersteunen van boeren bij omschakelen naar biologisch

De vraag naar ondersteuning bij omschakeling groeit gestaag, conform ambitie.

Stimuleren van activiteiten in regionale netwerken om de biologische afzet te vergroten

Het ministerie van LVVN heeft initiatief genomen om hier kwartiermakers voor aan te stellen. Ook in Brabant zijn kwartiermakers actief. Het is momenteel nog de vraag of het ministerie ook bereid is middelen te verstrekken voor de follow up van het werk van de kwartiermakers.

Aanpassen verpachtingsvoorwaarden provinciale gronden t.a.v. het beëindigen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest

Recent in GS een stappenplan duurzame pacht vastgesteld. Met dit stappenplan wordt stapsgewijs toegewerkt naar het bereiken van dit doel.

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

Indicatoren:

2-jaarlijkse kwalitatieve rapportage (1ste in 2025) over de ontwikkeling van het onderling begrip tussen boeren-burgers en overheden

In het najaar voeren we een kwalitatief onderzoek uit onder 10 stakeholders waarbij de vraag naar de ontwikkeling van onderling begrip tussen boeren-burgers en overheden centraal staat.

Wat gaan we daarvoor doen?

Gezamenlijk met Vereniging Brabants Agrarisch Jongeren Kontakt (BAJK) uitvoeren van het actieplan jonge boeren

O.a. wordt het kennisproject doelsturing uitgevoerd in 2025/2026, boer zoekt boer project is opgestart en loopt, we gaan met het Jonge Helden Programma aan de slag, ambtenaar op stage wordt georganiseerd en BAJK wordt veel bij beleid betrokken.

Uitvoeren van activiteiten op het gebied van ontwikkeling van kennis, vaardigheden, voedsel educatie en onderwijsvernieuwing (aantal: 5)

Het afgelopen schooljaar (2024-2025) hebben ruim 500 studenten meegedaan aan activiteiten waar het programma Landbouw & Voedsel bij betrokken was. Het betrof zowel projecten bij het HBO (Avans, HAS green academy) als bij het MBO (Yonder, Yuverta, Curio en Koning Willem 1 College) en gericht op diverse vraagstukken (eiwittransitie, voedselverspilling, korte ketens etc). Daarnaast gingen in de regiodeal Noordoost Brabant en onder begeleiding van IVN Natuureducatie 40 scholen aan de slag met voedseleducatie (o.a. moestuinieren en bezoek naar een Klasseboer). Daarnaast deden 85 klassen in het kader van deze regiodeal mee met lespakketten over het belang van gezond en duurzaam eten. Tenslotte is de samenwerking tussen de verschillende groene opleidingen (zowel HBO als MBO) o.a. in het kader van het onderwijsvernieuwingsprogramma Beet! versterkt en is de onderwijsmodule "Jouw Omgeving, Jouw Toekomst" (die wij samen met de ZLTO en de onderwijsinstellingen hebben ontwikkeld) voor agrarische studenten verder verankerd in het onderwijs.

Opstellen plan van aanpak Vitaal Platteland

Op dit moment is de Quickscan Vitaal Platteland gereed en besproken. Aan de hand van de quickscan wordt een statenmededeling richting u opgesteld met de uitkomsten. We verwachten deze in Q4 te kunnen aanbieden aan uw staten.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Onzekerheden in de uitgaven t.a.v. Brabants bodem, innovatieve Stallen, circulaire economie en agrofood i.v.m. samenwerkingen dan wel initiatieven van externe partners op het gebied van innovatie, NPLG en betrekking hebbende op de rijksbijdrage. Ten behoeve van de rijksbijdrage is uitstel aangevraagd tot eind 2028 om deze middelen in te kunnen zetten. Hiernaast is de uitnutting van subsidieregelingen zoals die gelieerd zijn aan Europese fondsen afhankelijk van de

aanvragen en moment van beschikken. Tevens is het proces m.b.t. cofinanciering van de Regiodeals Noordoost en West Brabant in volle gang, het is echter onzeker wanneer de projectplannen volledig zijn en de cofinancieringen vanuit de Provincie beschikbaar kunnen worden gesteld.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

7. Landbouw en voedsel	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	20.978	-1.241	19.738
Baten	10.452	-3.959	6.494
Saldo baten en lasten	10.526 N	2.718 N	13.244 N

8 Programma Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

De uitvoering van de basisinfrastructuur mobiliteit staat er redelijk goed voor. Er ligt een stevige basis voor het mobiliteitsbeleid, al blijven er uitdagingen in de realisatie.

Met het toekennen van extra middelen voor het OV-busvervoer bij de Perspectiefnota 2026 ligt er een stevig fundament voor het mobiliteitssysteem. Met een goed OV-aanbod maken we de mobiliteitstransitie mogelijk die nodig is om extra vraag naar én verdichting van mobiliteit als gevolg van de verstedelijkings- en woningbouwopgave te kunnen opvangen. Zo is er structureel extra budget voor groei in Zuidoost, is het indexatiegat structureel opgelost en voor de komende concessieperiode compensatie voor lagere rijksopbrengsten Studenten OV-kaart (SOV). Ondanks de uitdagingen van een veranderd reizigerspatroon (reizigersaantallen gemiddeld 85% in eerste vier maanden 2025 t.o.v. pré-corona) en een krapte op de arbeidsmarkt voor vervoerders zien we dat opschaling in bestaande concessies én groei in nieuwe concessies mogelijk is met het extra budget dat beschikbaar is gesteld.

Per 6 juli 2025 is in West-Brabant de eerste nieuwe concessie van start gegaan met een nieuwe dienstregeling West-Brabant met 10% meer busvervoer in deze regio. We richten ons op een sterke hoofdstructuur van snelle en frequente OV-verbindingen in combinatie met Bravoflex dat sinds begin dit jaar in dit gebied van start is gegaan. Op basis van de in 2024 vastgestelde aanbestedingsdocumenten voor Oost is de keuze gevallen op Arriva als de vervoerder voor de nieuwe concessie Oost-Brabant. Ook hier wordt gekozen voor een groeiscenario. De huidige concessie Zuidoost is vanwege landelijke afspraken over spreiding van aanbestedingen met ruim 2 jaar verlengd tot medio 2029. In de verlenging zijn prikkels opgenomen voor opschaling van het OV-aanbod en verder verduurzamen binnen de huidige concessie ondanks de netcongestie. Wat de betekenisvolle stap in het OV-aanbod in de nieuwe concessie Zuidoost moet zijn, in lijn met de ambities uit de Brainportdeal / convenant Beethoven en rekening houdend met de exploitatie van de Brainportlijn, én of dat bekostigd kan worden, zal de komende tijd duidelijker worden via het vaststellen van aanbestedingsdocumenten en de uitkomsten van de MIRT-verkenning Brainportlijn. Voor een echte schaalsprong in Zuidoost Brabant zullen nog meer middelen nodig zijn.

Met het loslaten van het uitgangspunt van 'werk-met-werk' bij de herijking van KOPI is de meerjaren onderhoudsplanning weer leidend. Zo voorkomen we dat achterstallig onderhoud kan optreden als gevolg van vertraging bij het combineren met reconstructiewerkzaamheden. Zo is het wegvak N284 Reusel – Hapert vanwege potentieel achterstallig onderhoud versneld opgepakt. Ook is onderhoud aan de N639 Chaam uitgevoerd. Eerder zijn de Staten geïnformeerd over toenemende (financiële) druk op de onderhoudsbegroting met name als gevolg van de uitbreiding en opwaardering van het areaal en de toegenomen ouderdom. In 2025 zijn hiertoe met de gunning van meerjarig onderhoud de eerste stappen gezet richting een effectievere contractvorm

van waardegedreven onderhoud met een beperkt aantal aannemers. Ook wordt de voorbereiding opgestart richting de herijking van KOPI. De Staten worden meegenomen in de keuzes voor het kwaliteitsniveau en het bijbehorende budget.

Eind 2024 is het Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027 (BVVP) vastgesteld. We intensiveren de huidige risicogestuurde en datagedreven aanpak. Hard nodig, want het aantal verkeersdoden in Brabant is nog altijd te hoog. Met de afspraken over het continueren van de educatie op scholen en het verbeteren van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes (€10 mln. in deze bestuursperiode) via de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP) is er specifieke aandacht voor de onervaren verkeersdeelnemer en fietser. Dit jaar wordt de €15 mln. voor kleinschalige verkeerskundige maatregelen (KVM) in belangrijke mate weggezet in concrete opdrachten voor de verbetering van de verkeersveilige inrichting van de provinciale infrastructuur bijvoorbeeld de N615 Deense Hoek en de N267 Kromme Nol. Vanwege de uitvoerbaarheid in relatie tot stikstof ligt de focus op kleinschalige maatregelen. In overleg met politie en Openbaar Ministerie wordt gekeken naar mogelijkheden om de handhaving op specifieke locaties te intensiveren.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW >= vorig jaar
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW >= vorig jaar

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer >= vorig jaar

**In IPO-verband is besloten om te stoppen met het WOW-onderzoek. Er wordt gezocht naar een alternatief.*

Doordat de meerjaren onderhoudsplanning weer leidend is en wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud met prioriteit zijn opgepakt, ligt de provinciale infrastructuur er goed onderhouden bij.

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI) de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten, zijn gegund in 2026.
- De wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn opgenomen in lopende en geplande contracten voor infraprojecten.
- Inventarisatie van maatregelen die nodig zijn om het provinciaal wegennet klimaatadaptief te maken.

Het risico van achterstallig onderhoud is gemitigeerd met het versneld oppakken van specifieke onderhoudsprojecten en/of aanvullend incidenteel onderhoud.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%
- Brabants tarievenhuis is vastgesteld in verband met het uitfaseren van de OV-chipkaart.
- Inventarisatie van beschikbaarheid remises en stroomaansluitingen in Oost en Zuidoost.

Nieuwe concessies:

- Nieuw flexcontract en concessie West zijn geïmplementeerd.
- Nieuwe concessie Oost (vanaf 2027) is gegund.
- Voorbereiding aanbesteding nieuwe concessie Zuidoost (vanaf 2029) is opgestart.
- Voorbereidingen implementatie flexcontracten Oost en Zuidoost (2026) zijn afgerond.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en/of experimenten per jaar opgestart
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

Omdat de personeelskrapte bij vervoerders afneemt door adequate interventies door de vervoerders, kan er op steeds meer plaatsen gedacht worden aan opschaling van het OV-aanbod. Toch blijven de rituitval en punctualiteit van de dienstverlening een aandachtspunt vanwege uitval van personeel, de late leveringen van nieuwe bussen en een groot aantal wegwerkzaamheden in Brabant. De Staten worden periodiek geïnformeerd over de voortgang van de visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'. Strategische posities in busremises zijn belangrijk voor de continuïteit en efficiency van de (toekomstige) concessies. Zo is met de start van de concessie West de busremise in Breda opgeleverd. Wel lopen we steeds vaker aan tegen de netcongestie, hetgeen leidt tot vertraging op Zero-Emissie ambities en/of meerkosten. Zo is een volwaardige stroomaansluiting in de nieuwe remise in Roosendaal pas later beschikbaar, waardoor er langer doorgereden moet worden met dieselbussen en met flinke meerkosten als gevolg. Ook de beschikbaarheid van remises voor de nieuwe concessie Zuidoost blijft een risico voor zowel de exploitatie als de Zero-Emissie ambities.

Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Doel is enerzijds om zo efficiënt mogelijk te werken en anderzijds om zo effectief mogelijke bijdrage aan de organisatiedoelstellingen te leveren. Ook verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Doelstellingen uit de Samenwerkingsovereenkomst Slimme en Groene Mobiliteit Brabantstad 2024-2028 zijn gerealiseerd.

Samen met de Brabantstad-partners wordt gewerkt aan de uitvoering van de samenwerkingsovereenkomst.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit

In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elk verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	141	120	114
waarvan op provinciale wegen	16	12	15	9	16

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal slachtoffers met lichamelijk letsel

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	2.391	2.263	ntb
waarvan op provinciale wegen	164	120	139	157	ntb

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar

Voor het tweede jaar op een rij is het aantal verkeersdoden gedaald. Toch is het aantal nog steeds veel te hoog. Onverminderde inzet op gedrag, infrastructuur en handhaving blijft nodig.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- Het risico op een verkeersongeval verkleinen, door het aanbod (infrastructuur) en het gebruik (verkeersgedrag) te verbeteren ten opzichte van de nul-situatie in Brabant. (< voorgaand jaar).
- We hebben € 10 mln. geïnvesteerd in deze bestuursperiode (2027) ter verbetering van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).

Samen met de BVVP-partners wordt uitvoering gegeven aan het BVVP. De provincie voert de regie hierop. Vanwege de urgentie streven we naar meer tempo in de uitvoering.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is gelijk aan of lager dan in het voorgaande jaar.

Er is nog altijd sprake van overlast rondom het AZC in Budel. Onlangs is bekend geworden dat vanaf 2028 de locatie de oorspronkelijke militaire bestemming terugkrijgt. We blijven bij het Rijk aandringen op haar (financiële) verantwoordelijk, niet alleen hier maar ook op andere plekken in Brabant.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO_2) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO_2-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NOx, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NOx en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar

Duurzaamheidseisen maakt standaard onderdeel uit van de aanbestedingen van projecten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid Provinciale infrastructuur

- Opname van het 'routepad emissiereductie' in alle onderhouds- en realisatiecontracten met een stijgend % emissieloos materieel.
- Energie en CO_2–reductie: reductie van de CO_2-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- We dragen vanuit onze beheer- en onderhoudsopgave bij aan de opgave van 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.

De provincie is door Bouwend Nederland voor de 6e keer uitgeroepen tot meest duurzaam aanbestedende overheidsorganisatie voor infrastructurele werken.

ZE-ambities OV-concessies

- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

Indicator	2025	2026	2027	2028	2029	2030
% elektrische bussen	54%	80%	80%	89%	89%	100%

In 2025 stromen extra ZE-bussen in als gevolg van de vertraagde levering in 2024. In de verlenging van Zuidoost zijn aanvullende afspraken over stappen in de ZE-ambities gemaakt via het gebruik van Biodiesel. Vanwege de hoge investeringskosten zal volledig elektrisch dus pas later plaatsvinden bij de start van een nieuwe concessie Zuidoost (2029). De streefwaarden zijn hierop aangepast.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De krapte op de arbeidsmarkt voor de vervoerders is bepalend voor het tempo waarin opschaling van het OV-aanbod daadwerkelijk kan plaatsvinden.
- Netschaarste en leveringsproblemen (o.a. door personeelstekorten) zorgen ervoor dat de ZE-ambities in het OV niet in het gewenste tempo realiseerbaar zijn en/of tot meerkosten leiden.
- Ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving omtrent stikstof hebben invloed op infrastructurele projecten. Kleine aanpassingen aan infrastructuur als onderdeel van onderhoudsprojecten kunnen niet mogelijk zijn.
- Prijsstijgingen en problemen met levering van materialen vormen een risico voor infrastructurele onderhoudsprojecten.
- Klimaatverandering leidt tot extra (dagelijks) onderhoud.
- Krapte op de arbeidsmarkt voor technische personeel raakt de taak van beheer en onderhoud provinciale wegen.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

8. Basisinfrastructuur mobiliteit	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	240.979	-8.339	232.639
Baten	8.689	2.697	11.385
Saldo baten en lasten	232.290 N	11.036 V	221.254 N

9 Programma Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

De ambities voor de doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem langs de vier netwerken wegennet, OV-netwerk, hoofdfietsnetwerk, en goederencorridor staan onder druk.

Als gevolg van herprioritering van het Mobiliteitsfonds is een aantal rijksinfraprojecten gepauzeerd. Voor enkele projecten is afgesproken om restbudgetten in te zetten voor mobiliteitspakketten om de impact te verminderen (A2 Deil - Vught, A50 Paalgraven – Bankhoef, A58 Breda – Tilburg en Galder – St.-Annabosch en A67 Leenderheide – Geldrop) met cofinanciering door de regio. Voor de projecten A2 Deil – Vught en A50 Paalgraven – Bankhoef is aangegeven dat deze voorlopig (in ieder geval tot 2030) niet worden opgepakt. Van projecten die wel doorgaan (A58 Eindhoven – Tilburg en N65 Vught - Helvoirt) is het de vraag of én op welke termijn deze gerealiseerd worden vanwege belemmeringen op het gebied van stikstof, capaciteit en financiën. De werkzaamheden A27 Houten - Hooipolder worden gefaseerd en zijn vertraagd. Op de provinciale infrastructuur is de provincie er wel in geslaagd om, al dan niet met kleine aanpassingen, projecten door te laten gaan. De 2e fase van de N282 Rijen - Hulten - Reeshof is nu in uitvoering en er is gestart met de N285 Noordelijke randweg Zevenbergen. Ook het project op de N605 bij Volkel kan binnenkort starten. De realisatiekosten van veel infraprojecten vallen door de vertraging en extra maatregelen (o.a. fasering en inzet elektrisch materieel) wel hoger uit. Een project dat voorlopig niet door kan vanwege stikstof is de N629 Dongen - Oosterhout. Gekeken wordt welke onderdelen wel opgepakt kunnen worden. Voor de N279 Veghel - Asten is op basis van een uitgebreid participatietraject de Notitie Detail en Reikwijdte opgeleverd met een aantal kansrijke alternatieven als basis voor verdere besluitvorming. Voor de N284 Reusel - Hapert wordt het Voorkeursalternatief via een participatietraject uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp. Deze projecten lijken echter niet (op redelijke termijn) realiseerbaarheid, maar we gaan ondertussen wel door met de projectvoorbereiding.

Het OV- en het hoofdfietsnetwerk zijn belangrijk voor de mobiliteitstransitie en hard nodig voor de realisatie van het ontwikkelperspectief NOVEX stedelijk Brabant. De ambities liggen vast in het Toekomstbeeld OV 2040 (TBOV 2040) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets (BTF). In de 2e helft van 2025 wordt een aantal belangrijke keuzes gemaakt. Zo wordt voor HOV4 in Eindhoven op basis een uitgewerkt voorontwerp inclusief kostenraming een investeringsbeslissing genomen. Voor de spoorknopen Eindhoven en Bosch Centraal werken we toe naar een besluit over een voorkeursvariant. Er zal ook nog gezocht moeten worden naar optimalisaties in het ontwerp en aanvullende middelen, want de huidige varianten kunnen namelijk niet binnen het budget gerealiseerd worden. Samen met het Rijk zijn maatregelen getroffen (o.a. aanpassen op- en afritten en realiseren haltering) om het mogelijk te maken om op bepaalde trajecten met bussen op de vluchtstrook te kunnen en mogen rijden. Vanaf medio 2025 op de A67, gevolgd door de A50 en A2. De aanpassingen zijn bedoeld om het OV rond Eindhoven betrouwbaarder te maken én om zo ook de drukte op de wegen te verminderen.

Ook de uitbreiding van het (snel-)fietsnetwerk in Brabant vordert gestaag. Zo worden dit jaar (grotendeels) opgeleverd: de F2 Zaltbommel – 's-Hertogenbosch, de F58 Rijen – Breda en de F629 Tilburg – Oosterhout. In de Brainportregio is gestart met de aanleg van de enkele doorfietsroutes uit het Korte Termijn Pakket, zoals de F67 Kempenroute en de F270 Eindhoven – Helmond. Met het besluit over de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) naar aanleiding van de positieve uitspraak van RvS kan ook gestart worden met de realisatie van de F59 's-Hertogenbosch - Waalwijk.

Tilburg en Moerdijk zijn belangrijke logistieke knooppunten op de goederencorridor. Met de ondertekening van de bestuursovereenkomst voor de Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal kan binnenkort eindelijk gestart worden met de verbetering van de vaarverbinding. Over de verdere optimalisatie van het havengebied worden hopelijk dit jaar nog afspraken gemaakt. Naar aanleiding van een aangenomen motie wordt nog dit jaar een actieplan truckparkings opgeleverd.

Met de stedelijke regio's zijn Meerjarige Multimodale Mobiliteitsprogramma's (MMMP's) opgesteld en zijn deze ook vertaald in eerste korte termijn pakketten met maatregelen tot en met 2027. Deze afspraken worden definitief in de regionale mobiliteitsprogramma's die eind dit jaar per stedelijke regio worden vastgesteld voor 2026 en 2027. Daarnaast wordt vanuit SmartwayZ.NL gewerkt aan het opstellen van een Meerjarige Multimodale Agenda (MMA) met het Rijk en regio voor heel Zuid-Nederland. De Meerjarige Multimodale Agenda Zuid-Nederland (MMA) brengt in een adaptief ontwikkelpad de gezamenlijke ambitie en richting van Rijk en regio voor een multimodale mobiliteitsagenda samen voor Zuid-Nederland (Noord-Brabant en Limburg) in 2040. Er worden ook korte, middellange en lange termijn pakketten opgesteld. Deze wordt in gezamenlijkheid met alle partners opgeleverd in 2025. Ten slotte werken we een propositie Brabant Bouwt uit voor Zuid-Nederland voor een beroep op deel van de € 2,5 mld. die bij het Rijk beschikbaar is voor investeringen in de infrastructuur voor de ontsluiting van nieuwe woningbouwprojecten. Hier wordt ook in het najaar een besluit over verwacht van het Rijk.
Via de Programmering Mobiliteit 2026-2045 is inzicht gegeven in de totale mobiliteitsportefeuille. De mobiliteitsopgave is onverminderd groot en de middelen beperkt. Dat vraagt voortdurend om scherpe keuzes.

Naast alle kansen zijn er ook de nodige risico's. Tal van ontwikkelingen hebben invloed op de mobiliteitsagenda. Allereerst blijft (onduidelijkheid over) het stikstofbeleid een grote bottleneck in de uitvoering van grote projecten. Daarnaast hebben geopolitieke spanningen invloed op de beschikbaarheid én prijzen van grondstoffen, materialen en personeel. Ten slotte zien we dat eerder gemaakte afspraken met het Rijk in de pauzestand gaan en/of worden ingetrokken en dit leidt tot onzekerheid. Die situatie is er niet beter op geworden met de recente val van het kabinet.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.

De onzekerheid over de (termijn van) realisatie van een aantal infrastructurele projecten, zowel op het rijkswegennet als op provinciale wegen, verhogen de druk op het Brabantse mobiliteitssysteem. De impact hiervan is reeds geschetst in het persbericht Gestrand in Brabant. Het belang van de realisatie van de maatregelen op de andere netwerken neemt hierdoor toe.

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Inventarisatie van impact € 2,5 miljard beschikbaar voor woningbouw op ontwikkeling van spoorzones (o.a. Roosendaal en Oss).
- Planstudie OV-knoop Bosch Centraal gereed n.a.v. voorkeursalternatief MIRT-verkenning (2027).
- Besluit voorkeursalternatief Spoorknoop Eindhoven.
- Realisatie spoorzone Gilze en Rijen gestart (2026).
- HOV3 Eindhoven is gerealiseerd.
- Voorlopig ontwerp (VO) voor HOV4 Eindhoven is vastgesteld.

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS: tijdelijk spoor en tijdelijk station Vught in gebruik in 2025 (oplevering: 2030).
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): start uitvoering (oplevering in: 2027).
- Deelprojecten Bus op de Vluchtstrook zijn gerealiseerd: A2 / A67 (2025) en A50 (2027).

Het merendeel van de projecten OV loopt op schema.

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel – Asten n.a.v. het ontwikkelperspectief: Notitie Detail en Reikwijdte (NDR) gereed in 2025.
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen – Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- Project N282 Rijen – Hulten – Reeshof is opgeleverd.
- Project N285 Noordelijke randweg Zevenbergen is opgeleverd (2027).

Rijkswegennet:

- Het korte termijn maatregelenpakket N65 is vastgesteld.

- Oplevering van de versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder (onderdeel van verbreding A27) in 2026.

Een aantal provinciale wegenprojecten kunnen, ondanks stikstofproblematiek, gerealiseerd worden zoals de N282 Rijen - Hulten – Reeshof en N285 Noordelijke Randweg Zevenbergen. Van enkele andere projecten (N279 Veghel – Asten, N629 Dongen – Oosterhout en N284 Reusel – Hapert) lijkt de realiseerbaarheid op afzienbare termijn uiterst onzeker. We blijven desondanks werken aan de projectvoorbereidingen en / of kijken wat wel kan.
Door o.a. de herprioritering van het mobiliteitsfonds door het Rijk is een aantal projecten op het rijkswegennet in Brabant gepauzeerd. Van de projecten die wel doorgaan is het ook de vraag op welke termijn realisatie mogelijk is vanwege belemmeringen op stikstof, capaciteit en financiën.

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (6 in 2025, 7 in 2026 en 9 in 2027).
- Alle afspraken over hoofdfietsnetwerk MMMP's n.a.v. BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk 2026 vertaald naar bestuursovereenkomsten (RMP 2026 en 2027).

Het aantal gerealiseerde routes uit het hoofdfietsnetwerk vordert gestaag.

Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors Rotterdam – Venlo en Amsterdam – Antwerpen:

- Definitief besluit over verbetering en optimalisatie haven Loven Tilburg in 2025.
- Gunning uitvoering Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal in 2026 (oplevering: ntb).
- Realisatiepacten Tilburg en Moerdijk zijn gerealiseerd (2027).

Met de ondertekening van de bestuursovereenkomst Herbouw Sluis II kunnen vervolgstappen genomen worden in de verbetering van het Wilhelminakanaal. De afspraken over de verbetering en optimalisatie van het havengebied worden nu gemaakt en leiden hopelijk eind dit jaar tot definitieve afspraken inclusief financiering.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

*Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.

Met de inzet op de mobiliteitstransitie en het verbeteren van de goederencorridor werken we aan het verbeteren van de modal split.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er zijn minimaal 2 mobiliteitshubs gerealiseerd in de Brainportregio (2027).

De gewenste oplossingsrichtingen voor de multimodale knopen Eindhoven en 's-Hertogenbosch passen niet binnen het huidige budget.

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom – Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk in 2026 vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2026 en 2027 (RMP's).

Op basis van de vastgestelde MMMP's is gewerkt aan de vertaling naar de RMP's. Na de zomer kunnen projecten voor 2025 worden aangevraagd. Eind dit jaar wordt het definitieve pakket gereed via het RMP 2026-2027.

Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart gerealiseerd (1 in 2025, 2 in 2026 en 3 in 2027).

Rietvelden Den Bosch is naar verwachting in 2025 operationeel (binnenvaart). Locaties in Waalwijk (Haven), Veghel (Doornhoek) en Land van Cuijk (Laarakker) zijn in voorbereiding. Een haalbaarheidsonderzoek voor een CEH in die 3 gemeenten is gereed. Daadwerkelijke realisering van een CEH hangt af van een positieve businesscase voor marktpartijen. Tijdige beschikbaarheid van laadinfrastructuur en netcongestie zijn knelpunten.

Smart Mobility

- Het werkprogramma SmartwayZ.NL 2024-2027 is vastgesteld.
- Het werkprogramma SmartwayZ.NL is uitgewerkt en opgenomen in de begroting 2025.
- De Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) op hoofdlijnen (BO-MIRT 2024) met het Rijk is uitgewerkt en vastgesteld bij BO-MIRT 2025.

We rekenen op het vaststellen van de Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) bij BO-MIRT 2025, al is dat met de val van het huidige kabinet onzekerder geworden.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

Door de toenemende druk op het mobiliteitssysteem staat ook de nabijheid van voorzieningen onder druk. Met de introductie van Bravoflex in West-Brabant en vanaf 2026 in de andere twee concessiegebieden verwachten we een verbetering.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.

Na het eerste kwartaal 2025 deden er 28 gemeenten mee aan de campagne Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Op basis van het actieplan geluid wordt het aantal geluidgehinderden gemonitord en worden saneringen uitgevoerd. Een groot deel van de saneringen wordt vanaf volgend jaar uitgevoerd. Nog in 2025 worden de geluidproductieplafonds opnieuw vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren Schaalsprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 t.o.v. 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 300 werkgevers in 2025 zijn bereikt met activiteiten in het kader van fietsstimulering.

Met de uitbreiding van het hoofdfietsnetwerk en de fietsstimulering weten we steeds meer Brabanders te bereiken.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Het pauzeren van een aantal rijkswegenprojecten en de herprioritering van het Mobiliteitsfonds heeft invloed op de bereikbaarheid van Brabant.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving rondom stikstof en vergunningverlening kunnen de realisatie én de kosten van (infrastructurele) projecten beïnvloeden.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de planningen van projecten.
- De mate van cofinanciering door Rijk en regio kan de haalbaarheid van opgaven en projecten beïnvloeden. Ook staan steeds vaker gemaakte afspraken met het Rijk ter discussie. De val van het kabinet kan het lastiger maken om op korte termijn hier terug afspraken over te maken.
- De wijze van financieren van de afspraken met de regio in het kader van de Regionale Mobiliteitsprogramma's en de regelgeving rondom de lastneming kan het ritme van de besteding van de provinciale begroting beïnvloeden. Hierdoor kan onder- of overbesteding ontstaan in een specifiek jaar. We zijn hierin in belangrijke mate afhankelijk van (de uitvoering door) gemeenten.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

9. Mobiliteitsontwikkeling	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	147.849	-35.644	112.205
Baten	2.655	-1.190	1.465
Saldo baten en lasten	145.194 N	34.455 V	110.740 N

10 Programma Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Inleiding

Het programma loopt op koers. Op basis van de Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 wordt gewerkt aan de realisatie van onze doelstellingen zoals opgenomen in het Beleidskader Levendig Brabant 2030. Zo is de regeling 'Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd in de Mix' vastgesteld, waarbij in totaal € 1,5 mln. beschikbaar wordt gesteld voor vernieuwende samenwerkingsprojecten die bijdragen aan een levendig Brabant voor iedereen (zie nieuwsbericht).

We investeren via verschillende regelingen substantieel in kunst en cultuur. Zo zijn er de meerjarige regeling (2025-2028) voor professionele en amateurkunsten, de Talenthubs en hebben we de regeling inclusief kunst- en cultuuraanbod opengesteld. Daarnaast is, op basis van het Bestuursakkoord 2023-2027, in juli het principebesluit genomen voor een andere financieringsstructuur van het Brabant C fonds, waarbij het fonds een privaat-publiek karakter krijgt. Het doel is dat vanaf 2028 private en publieke partners het fonds gezamenlijk financieren (zie statenmededeling).

In juli is ook samen met het Nationaal Restauratie Fonds (NRF) het Brabants Erfgoedfonds opgericht met een omvang van € 50 mln. Het fonds biedt eigenaren van rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en cultuurhistorisch waardevolle gebieden de mogelijkheid om financiering aan te vragen voor onderhoud, restauratie, herbestemming, verduurzaming en klimaatadaptatie (zie nieuwsbericht). Tevens is besloten tot investering in een nieuw bezoekerscentrum bij de militaire erevelden in Bergen op Zoom (zie statenmededeling).

Ook dit jaar zet we verder in op het stimuleren van bewegen. Via BrabantSport ondersteunen we met het uitzetten van de zogenaamde 'challenges' initiatieven waarbij dit jaar het thema achterstandswijken centraal staat. Verder zetten we in op het naar Brabant halen van topsportevenementen, zoals het EK BMX Freestyle wat in oktober plaatsvindt in Eindhoven. Ook is tezamen met Brabantse gemeenten het convenant 'de maatschappelijke waarde van sport' ondertekend, waarmee blijvend aandacht wordt gevraagd voor het belang van sport en bewegen, zie nieuwsbericht.

Tot slot is er als opvolger van de campagne 'Brabant Dichterbij Jou' een nieuwe, 3-jarige campagne gestart 'Goed Leven in Brabant' (zie website).

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Indicatoren:

- Bezoekersaantallen cultuur, erfgoed en sport.
- Aandeel van de inwoners in Brabant dat jaarlijks cultuur en sport bezoekt of actief beoefent. Streefwaarde: toename t.o.v. huidige score (er is groei)
- Tevredenheid inwoners met het culturele aanbod.
  Aandeel van de inwoners in Brabant dat een positief oordeel heeft over het aanbod in onze provincie van tentoonstellingen, podiumkunsten en bioscopen. Streefwaarde: we streven naar een groeiende tevredenheid (huidige score 7,4 (2023)).
- Tevredenheid inwoners met het sport- en bewegingsaanbod
- Aandeel van de inwoners dat een positief oordeel heeft over het sport- en bewegingsaanbod. Streefwaarde: we streven naar een groeiende tevredenheid (huidige score 84% (2022)).
- Internationale bezoekers aan Noord-Brabant
  Het aantal bezoekers van buiten de provincie die minimaal één nacht in Brabant doorbrengt. Streefwaarde: we streven naar de 5e plaats in 2027 (huidige score 7e plaats (2022))
- Staat van onderhoud rijksmonumenten
- Percentage rijksmonumenten waarvan de staat van onderhoud matig tot slecht is. Streefwaarde: 15,5% in 2027 (huidige score 17% (2024)).

Het doel ligt op koers. De bezoekersaantallen van cultuur, erfgoed en sport nemen toe en de tevredenheid over het aanbod is hoog. Het internationale bezoek aan Brabant is gestegen en Noord-Brabant heeft nu de 4e plaats t.o.v. andere provincies. Ook het onderhoud van rijksmonumenten verbetert.

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterking professionele- en amateurkunst

In juli 2024 zijn 53 professionele kunstinstellingen gehonoreerd binnen de regeling Hedendaagse cultuur Noord-Brabant, paragraaf 1 professionele kunsten; meer dan het aanvankelijke aantal instellingen in 2021-2024. Daarnaast zijn er dit jaar op basis van het afgeronde deel van de bezwaarprocedure aanvullend vier instellingen gehonoreerd, waarmee op dit moment in totaal 57 instellingen zijn gehonoreerd. In totaal ondersteunen wij deze instellingen voor een bedrag van € 34,9 mln. Hiermee kunnen zij in de periode 2025-2028 opnieuw een kleurrijk pakket van hoogstaande culturele activiteiten in onze provincie laten zien.
De regeling is sterk overvraagd. Een groot aantal partijen die niet waren gehonoreerd heeft bezwaar aangetekend. Deze procedure kost meer tijd dan verwacht en loopt in 2025 nog. Wij zijn er niet in geslaagd om de benodigde besluiten binnen de wettelijke termijnen te nemen. Hierover hebben wij uw Staten naar aanleiding van statenvragen op 25 mei jl. geïnformeerd. (Zie: beantwoording schriftelijke vragen culturele subsidies).

Vertellen van verhalen van Brabant

Hier wordt op tal van wijze invulling aan gegeven bijvoorbeeld via de investering in een nieuw bezoekerscentrum bij de militaire erevelden in Bergen op Zoom. Dankzij de financiële steun van de provincie, de gemeenten van de Brabantse Wal en het Vfonds kan nog dit jaar worden begonnen met de bouw van een plek waar de verhalen van de gesneuvelde militairen tot leven komen (zie statenmededeling).

Stimuleren van topsportevenementen met maatschappelijke impact

We ondersteunen jaarlijks 8-10 evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds. Zo ondersteunen we dit jaar onder andere Tour of Holland (wielrennen) en EK BMX Freestyle.

Vergroten van de bekendheid van het aanbod

We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers via onder andere www.visitbrabant.com, marketingcampagnes en versterking van wandel en fietsroutes van Brabant. Dit doen we in samenwerking met gemeenten. Zo is dit jaar de nieuwe 3-jarige campagne Goed Leven in Brabant van start gegaan.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van breed en divers aanbod met focus op jongeren (inclusief aanbod)

Indicatoren:

- De mate van cultuur-, erfgoed- en bibliotheekbezoek door verschillende groepen die nu minder goed bereikt worden namelijk jongeren, niet-stedelingen en praktisch opgeleiden. Streefwaarde: toename van het percentage inwoners uit verschillende groepen dat cultuur/ erfgoed/ sport beoefent of bezoekt (huidige score: nulmeting)
- Participatiegraad sport onder jongeren 16-29 jaar. Streefwaarden in 2027: jeugd 80% (huidige score 78,8%) en jongvolwassenen 75% (huidige score 59,8%)
- Rapportage publieksbereik: een tweejaarlijkse kwalitatieve rapportage over de mate waarin organisaties in de vier sectoren actief werken aan vergroting en verbreding van het bereikte publiek, 1ste rapportage in 2025

Uit de nulmeting van 2024 blijkt dat jongeren niet ondervertegenwoordigd zijn in het bezoek aan cultuur, erfgoed en bibliotheken – zij zijn zelfs het actiefst. Praktisch opgeleiden en inwoners van niet-stedelijk gebied zijn duidelijk minder vaak bezoekers. De sportdeelname onder jongeren laat een lichte stijging zien. De kwalitatieve rapportage over publieksbereik volgt later dit jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren van inclusief cultuuraanbod

We ondersteunen nieuw en ander aanbod met tijdelijke stimulansen voor groepen die nu nog weinig bediend zijn. Dit doen we via de regeling inclusief kunst- en cultuuraanbod, zie nieuwsbericht.

Versterken van erfgoedparticipatie

Met projecten als 'Museumschatjes' voor basisschoolleerlingen en een regeling voor leerlingen van het voortgezet onderwijs stimuleren we museumbezoek bij jongeren. Begin 2025 is daarnaast, op basis van bij bestuursakkoord 2023-2027 beschikbaar gestelde middelen, het project 'junior-conservatoren' mogelijk gemaakt. Dit project richt zich op bezoek door VMBO-studenten van Brabantse musea.

Vergroten mogelijkheden voor uniek sporten/- sporters

We ondersteunen de 7 regionale loketten voor Uniek Sporten. Hierbij gaat het om mensen met een beperking of chronische aandoening om door te geleiden naar aangepast sportaanbod. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt.

Vergroten en verbeteren van het aanbod

Via VisitBrabant ondersteunen we ondernemers in de sector op het gebied van productinnovatie, marketing en ondernemerschap. Tevens realiseren we routestructuren, met name voor fietsers en wandelaars. Aan de hand van deze routes verbinden we vrijetijdsaanbod en zetten we in op de promotie hiervan. Een voorbeeld hiervan is het Kloosterpad wat afgelopen mei geopend is, zie nieuwsbericht.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing, inclusief talentontwikkeling

Indicatoren:

- Tweejaarlijkse kwalitatieve rapportage over de mate waarin organisaties in de vier sectoren beschikken over innovatievermogen waarbij onder meer gekeken wordt naar nieuwe markten, managementinnovatie, digitale transformatie, sociale innovatie en verduurzaming. 1ste rapportage in 2025.
- Aantal talenten sport en cultuur dat jaarlijks wordt ondersteund via talentontwikkelings-programma's van de provincie in cultuur en sport. Streefwaarde: gelijk of meer (huidige score 120 talenten Cultuur en 450 talenten Sport (2023).

De ondersteuning van talenten in sport en cultuur ligt op peil. De nulmeting voor innovatiekracht moet nog worden uitgevoerd, waardoor er nog geen uitspraak kan worden gedaan over de structurele vernieuwing binnen de sectoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterking van design, ontwerp en AV/film

De planning is erop gericht om in najaar 2025 een aanpak te ontwikkelen die specifiek gericht is op creatieve jonge makers in opleiding, met het doel om hen kennis te laten maken met werken aan de maatschappelijke opgaven. De uitwerking maakt onderdeel uit van de programmatische aanpak die momenteel wordt uitgewerkt in relatie met de prestatie 'inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht' (zie doelstelling 'bijdrage aan maatschappelijk opgave').

Bijdragen aan toptalentontwikkeling Cultuur

We geven uitvoering aan de regeling Talenthubs 2025-2028. Via een 7-tal Talenthubs krijgen circa 90 talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

Bijdragen aan de ondersteuning van toptalenten Sport

We ondersteunen Brabantse topsporttalenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals BrabantSport, NOC*NSF en sportbonden in TeamNL Centrum Zuid. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen) in onze provincie.

Wat willen we bereiken?

Bijdrage aan maatschappelijke opgaven

Indicatoren:

- Het aandeel van de Brabantse jongeren en volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen. Streefwaarde 75% in 2030 (huidige score 55% jongeren en 49,3% volwassenen).
- Een kwalitatieve rapportage over de projecten waarin vanuit Levendig Brabant een bijdrage wordt geleverd aan de maatschappelijke opgaven. 1ste rapportage in 2025.

De opwaartse trend in beweeggedrag is bemoedigend, maar er is nog een forse afstand tot de 2030-doelstelling. De bijdrage van Levendig Brabant aan maatschappelijke opgaven kan pas goed worden beoordeeld na beschikbaarheid van de kwalitatieve rapportage over 2025.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht

Zoals aangegeven in de Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 staat 2025 in het teken van het opstellen van een programmatische aanpak. Door verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht te verbinden met de aanpak van onze maatschappelijke opgaven, willen we als overheid meer ervaring opdoen als opdrachtgever voor de creatieve industrie en daarmee tegelijkertijd onze maatschappelijke opgaven verder

brengen. En zo dragen we ook bij aan een groeiende markt voor de creatieve industrie. De verwachting is dat de eerste opdracht in oktober 2025 wordt geëffectueerd en betrekking heeft op het vraagstuk van energierechtvaardigheid.

Erfgoed verbinden met ruimtelijke opgaven

Afgelopen juni is de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) herzien. Op de kaart staan de cultuurhistorische erfgoedwaarden die van provinciaal belang zijn. Daarnaast participeren we (waar nodig proactief) in integrale ruimtelijke projecten/ ontwikkelingen waarin erfgoed dominant aanwezig is.

Stimuleren dat Brabanders meer gaan bewegen

In samenwerking met BrabantSport zetten we dit jaar een challenge in om bewoners van achterstandswijken te stimuleren om meer te bewegen, zie website. Ook ondersteunen we een project waar jongeren worden uitgedaagd via Streets (Urban) Sports in beweging te komen en worden met het project 'Basisschool in Beweging-award' scholen gestimuleerd om bewegen structureel te integreren in de schooldag.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Onzekerheden betreffen met name de uitnutting van subsidieregelingen/projectsubsidies, aangezien de realisatie wordt bepaald door de (timing van) van de subsidieaanvragen.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	58.253	8.314	66.567
Baten	1.180	436	1.616
Saldo baten en lasten	57.073 N	7.878 N	64.951 N

Algemeen financieel beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.
De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille. Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.
De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

Algemeen financieel beleid	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Algemene dekkingsmiddelen	828.583 V	67.625 V	896.208 V
Lasten	2.548	1.489	4.037
Baten	831.131	69.115	900.246
Overhead, Vpb en stelposten	207.730 N	116.832 V	90.898 N
Lasten	208.167	-116.803	91.365
Baten	437	29	466
Mutaties in reserves	118.338 V	197.269 N	78.931 N
Stortingen	485.772	188.758	674.530
Onttrekkingen	604.111	-8.511	595.599
Saldo	739.191 V	12.812 N	726.379 V

Paragraaf Bedrijfsvoering

Inleiding

De paragraaf bedrijfsvoering biedt inzicht in het beleid inzake bedrijfsvoering. Bedrijfsvoering bestaat uit de onderdelen personeel, informatisering, automatisering, communicatie, organisatie, financieel beheer en beleid en facilitaire dienstverlening. De kwaliteit van onze bedrijfsvoering bepaalt mede het welslagen van de ambities uit de perspectiefnota.
De organisatievisie geeft richting aan de ontwikkeling van de organisatie. Door de inzet van een groep kwartiermakers wordt zichtbaar gemaakt wat er in de organisatie gebeurt, beweging gecreëerd waar nodig en wordt gezorgd voor samenhangende interventies. Daarnaast gaan we verder met het terugdringen van het verzuim binnen de organisatie, waarbij we onder andere inzetten op de vitaliteit van onze medewerkers. De inspanningen van de afgelopen periode vertalen zich opnieuw in een lager percentage ziekteverzuim van 4.7%.
Met het deelproject Klare taal binnen communicatie willen we ertoe bijdragen dat onze provinciale communicatie eenduidig, duidelijk en begrijpelijk is voor iedereen. Hiertoe is een schrijfwijzer opgesteld, trainen we de communicatie adviseurs in die schrijfwijzer en klare taal en betrekken collega's.
We blijven volop aan de slag met digitalisering en datagedreven werken als organisatie. Het provinciale dataplatform is gemoderniseerd,, de implementatie van data integratie-tooling is in uitvoering , applicaties in de cloud worden geoptimaliseerd.
In 2024 is gestart met de uitvoering van verduurzamingsmaatregelen voor het provinciehuis. De projecten voor ledverlichting, vervanging van enkelglas en gedeeltelijke vervanging van de huidige warmteopwekking worden eind 2025 afgerond. Digitalisering van de bodemdossiers is afgerond en de inrichting van e-facturatie is als voorbeeld gesteld voor andere overheden.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling

In januari 2025 is een groep kwartiermakers van start gegaan met het onder de aandacht brengen en tot leven brengen van de organisatievisie zoals deze door de directie is gepresenteerd in januari 2025. De kwartiermakers doen dit door zichtbaar te maken wat er in de organisatie gebeurt, beweging te creëren waar nodig en zorgen voor samenhangende interventies. Daarnaast zijn er acties ingezet om de sturingslijnen binnen de organisatie te verhelderen en een aantal rollen beter te beleggen, conform de organisatievisie.

Aantrekkelijk werkgeverschap, goed werknemerschap en realisatiekracht

Onze inzet op het aantrekken van goede mensen blijft onverminderd hoog. Zo werken we in het project 'aantrekken van talent en expertise' onder andere aan arbeidsmarktcommunicatie en een nieuw werving- en selectiebeleid. De afgelopen maanden gaven we een vervolg aan de vorig jaar ingezette verzuimaanpak, en is aan de hand van het Huis van Werkvermogen verder gewerkt aan het terugdringen van verzuim, waarbij we de focus verleggen naar vitaliteit, werkplezier en duurzame inzetbaarheid van onze medewerkers. Ook hebben we medewerkers de gelegenheid gegeven om een vitaliteitsscan te doen, dit is een preventieve gezondheidscheck.
Per 1 augustus start de beleidsmedewerker diversiteit en inclusie. Zo dragen we er aan bij dat verschillende perspectieven ertoe doen en medewerkers en leidinggevenden zich gezien en gehoord voelen.

Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie

Ieder programma is op zijn eigen manier bezig met het oppakken van datagedreven werken. Het roadmap traject en de follow up daarvan vanuit het CIO-office laat dit zien. Overall worden stappen gezet op het vlak van de digitale transformatie: in steeds meer beleidskaders en uitvoeringsagenda's staat wel iets over de betekenis van digitalisering voor het vraagstuk in kwestie. M.b.t. informatiebeheer zijn het opruimen van achtergebleven informatie en netwerkschijven en vernietiging getemporiseerd.

Rechtmatigheidsverantwoording GS

Met betrekking tot de Rechtmatigheidsverantwoording is er sprake van een schone verklaring. Daarnaast is de Financiële Verordening aangepast naar aanleiding van de wijzigingen in wet- en regelgeving.

Frauderisicobeheersing

Er is een Meldpunt integriteit en weerbaarheid ingericht. Bijbehorende reglementen zijn vastgesteld, waaronder een fraudebeleidsregel (fraudeprotocol incl responsplan).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ziekteverzuim

Indicator:

- Verzuimpercentage, uitgedrukt in het aantal verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar. Streefwaarde: 5,50%
- Verzuimfrequentie, uitgedrukt in het aantal verzuimgevallen per werknemer per jaar. Streefwaarde: 1 keer per medewerker per jaar (gerapporteerd als gemiddelde verzuimfrequentie organisatie breed).

- Het verzuimpercentage bedraagt 4.71%, dit is het voortschrijdend gemiddelde, het gemiddelde over de afgelopen 12 maanden). De streefwaarde wordt hiermee behaald.
- De verzuimfrequentie is 0,84. De streefwaarde wordt hiermee behaald.

Aantrekkelijk Werkgeverschap

- Gemiddeld aantal vacatures per kwartaal afgezet tegen het aantal succesvol ingevulde vacatures.
- Aantal medewerkers per kwartaal dat is doorgestroomd binnen de organisatie naar een andere functie.
- Aantal medewerkers per kwartaal dat de organisatie heeft verlaten, uitgesplitst over uitstroom wegens pensionering of wegens beëindiging dienstverband

- In 2025 zijn er reeds 199 vacatures uitgezet. In het eerste kwartaal van 2025 zijn er 87 medewerkers ingestroomd en in het tweede kwartaal (tot 27-6) zijn er 40 medewerkers ingestroomd.
- In 2025, tot 4 juni 2025, zijn er 111 medewerkers doorgestroomd naar een andere functie binnen de organisatie.
- In 2025 hebben, tot 4 juni 2025, 55 medewerkers de organisatie verlaten. 19 medewerkers in het eerste kwartaal en 36 medewerkers in het tweede kwartaal van 2025.
- In 2025 zijn in de eerste twee kwartalen 6 medewerkers uit dienst gegaan met als reden pensionering (1 medewerker op eigen verzoek ivm keuzepensioen, 3 medewerkers i.v.m. ouderdomspensioen en 2 medewerkers met een VSO met RVU).

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2025	2026	2027	2028
Norm Quotumwet* (aantal fte)	49,4	49,4	49,4	49,4

** De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.*

Voor het eerst sinds de ingangsdatum Wet Banenafspraak (01-01-2013) is ons bezettingsresultaat onder het Quotum-gestelde van 49,5 fte geëindigd in december '24. We realiseerden toen een resultaat van 48.86 fte. Dit is ook de huidige stand van zaken. Er is in de afgelopen periode aan een plan van aanpak gewerkt om hopelijk weer minimaal op het quotum-gestelde te komen. Na het zomerreces zullen concrete acties uitgezet kunnen worden.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator:

- Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 91% en de gemiddelde wachttijd bedraagt 18 Seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator:

- 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

96,20% is binnen 20 dagen betaald en 98,04% binnen 30 dagen.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator:

- 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Het eerste halfjaar 2025 is 98,6 % binnen de termijn afgehandeld.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator:

- 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Het percentage tijdig afgehandelde bezwaarschriften wordt uitgedrukt door de behandeling van bezwaarschriften tegen besluiten af te zetten tegen het afwijzen van subsidie op grond van de Subsidieregeling hedendaagse cultuur. Op deze 22 bezwaarschriften wordt, mede vanwege het herbeoordelingstraject, buiten de wettelijke termijn een beslissing op bezwaar genomen.

Digitale Transformatie: Jaarlijks realiseren van concrete voorbeelden waarin data publieke waarde genereert.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Realiseren voorbeelden waarin we publieke waarde genereren met data	3			

Naast de iCatchers (waaronder Stikstof en de Eikenprocessierups) zijn er tegenwoordig in veel programma's voorbeelden te vinden van het genereren van publieke waarde met data. Naast efficiency voordelen gaat het dan ook om zaken als verhoging van de effectiviteit van beleid door middel van inzicht als gevolg van data.

Digitale Transformatie: We halen ethische vragen/dilemma's ten aanzien van aspecten van de digitale transformatie op uit de organisatie waarover we in gesprek gaan om te leren hoe hiermee om te gaan.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal ethische vragen/dilemma's	5			

Omdat we als organisatie meer bezig zijn met digitalisering neemt ook het aantal vraagstukken rond ethiek toe. Zeker nu we met de ontwikkeling van AI aan de slag zijn gegaan. Ethiek wordt in de pilots meegenomen als expliciet aandachtspunt, bijvoorbeeld bij beleidsontwikkeling en notuleren.

Digitale Transformatie: Vaststellen van sets van data principes om de sturing op onze data te verbeteren (en inzet van tooling op dit vlak)

Indicator	2025	2026	2027	2028
Sets dataprincipes	3			

Eerder hebben we data principes op concernniveau vastgesteld. Inmiddels loopt een data governance traject waarin het gaat over de sturing en de kwaliteit van onze data. Hierin wordt oa per programma gekeken naar key sets van data en hieruit volgen ook steeds meer principes die helpen de transformatie vorm en inhoud te geven.

Digitale Transformatie: Aantoonbaar in control zijn op het vlak van informatieveiligheid (d.m.v. jaarlijkse audit) en voldoen aan de eisen vanuit de NEN-ISO 27001, BIO en NIS2

Indicator	2025	2026	2027	2028
Certificering BIO	ja			

Certificering NEN-ISO 27001	ja

Certificeringen zijn voor 2025 behaald.
Commissie sturen en verantwoorden is geïnformeerd over maatregelen cybercrime.

Digitale Transformatie: Periodieke bijeenkomsten met Brabantse gemeenten om samen na te denken over fundamentele aspecten van de digitale transformatie

Indicator	2025	2026	2027	2028
Bijeenkomsten	3			

Ieder jaar organiseren we meerdere bijeenkomsten die zonder uitzondering goed bezocht zijn. Dit jaar hebben we een drukbezochte bijeenkomt over AI gehad (in ons provinciehuis) en staan er nog twee bijeenkomsten gepland: een over cybersecurity en een over ondermijning en data (met het RIEC) samen.

Digitale Transformatie: Bruikbare ideeën die zijn opgedaan in actieve participatie in de 'Datawerkplaats'

Indicator	2025	2026	2027	2028
Data-idee / Datawerkplaats	2			

Een van de ideeën die we uit de Datawerkplaats hebben gehaald heeft betrekking op duurzaamheid en vindt nu zijn weg binnen de AI strategie. Ook heeft dit geleid tot de expositie over ICT en duurzaamheid die in onze hal heeft gestaan. Wel is het zo dat begin 2025 de Datawerkplaats als initiatief is beëindigd door de Universiteit Utrecht.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Projecten die vanuit toekomstbestendige organisatie worden uitgevoerd, worden gedekt vanuit de daarvoor gereserveerde middelen (reserve ontwikkeling bedrijfsvoering). Bij de slotwijziging zal mogelijk bijstelling plaatsvinden op basis van de realisatie en voortgang van de betreffende projecten tot dat moment.

De gemiddelde kosten voor groot onderhoud (belegd in de meerjarenonderhoudsbegroting) zijn over 20 jaar gezien hoger dan de dotatie die nu wordt verwerkt voor de komende vijf jaar. De verwachting is dat de kosten blijvend zullen toenemen.

Duurzame inzetbaarheid kan worden ingezet door het opnemen van vitaliteitsuren. Deze kosten komen ten last van de reserve Persoonlijk ontwikkelbudget. Het is nog onzeker hoeveel uren door medewerkers worden opgenomen. Bij de slotwijziging zal mogelijk bijstelling plaatsvinden op basis van de uiteindelijk opgenomen vitaliteitsuren.

Financieel overzicht

Bedragen x € 1.000

Bedrijfsvoering	Begroting t/m wijz. 4	Wijziging 5	Begroting t/m wijz. 5
Lasten	209.540	-7.731	201.809
Baten	209.540	-7.731	201.809
Saldo baten en lasten	-	-	-

Provincie Noord-Brabant

Brabantlaan 1
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 681 28 12
www.brabant.nl